

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Oliver Sepp

**PIIRIÜLENE NÕUETE SUNDÄITMINE JA SELLEGA
KAASNEVAD PROBLEEMID EESTI JA EUROOPA LIIDU
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2017

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Finantskolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2017
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Piiriülene nõuete sundtäitmine ja sellega kaasnevad probleemid Eesti ja Euroopa Liidu näitel.</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Cross-border compulsory enforcement of claims and the problems connected with it, based on the examples from Estonia and the European Union.</p> <p><i>Lühikokkuvõte:</i> Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 46 leheküljest. Töö koostamisel on kasutatud 40 allikat, millele on viidatud tekstisiseselt. Töös on 2 joonist.</p> <p>Töö eesmärgiks on välja selgitada erisused ja kaasnevad probleemid nõuete sundtäitmisel Eesti ja Euroopa Liidu näitel. Lõputöö eesmärgist tulenevalt on teemad jaotatud kahte peatükki, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud neli uurimisülesannet. Allikate uurimisel ja tõlgendamisel kasutatakse peamiselt uurivaid, võrdlevaid ja analüütilisi meetodeid.</p> <p>Lõputöö tulemusest selgub, et vaatamata mõnele puudustele, saab tõdeda, et olemasolev menetlusregulatsioon tagab piisaval määral selle, et piiriülene menetlus toimuda saaks. Jõutakse seisukohale, et suurimaks probleemiks on endiselt liikmesriikide erinev siseriiklik õigussüsteem, sest seni on täitemenetlust traditsiooniliselt peetud iga riigi siseasjaks. Selleks, et täitemenetlus efektiivsemalt läbi viia, teeb autor töös väljatoodud järeldustele tuginedes ettepaneku, et edasise plaanina peaks Euroopa Liit kehtestama piiriülesed meetmed, mis arvestavad liikmesriikide siseriiklikke regulatsioone.</p>	
Võtmesõnad: <i>kohtutäiturid, täitemenetlus, menetlusõigus, Euroopa Liidu õigus, siseriiklik õigus</i>	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>bailiffs, enforcement proceeding, European Union law, national law</i>	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: <i>Oliver Sepp</i></p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: Kerly Randlane</p> <p style="text-align: right;">Allkiri:</p>	
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Uno Silberg</p> <p style="text-align: right;">Allkiri:</p>	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. NÕUETE SUNDTÄITMINE	7
1.1 Sundtäitmise mõiste ja üldised põhimõtted	7
1.2 Kohtutäituri tegevuse põhimõtted ja roll sundtäitmisel	15
2. PIIRIÜLENE SUNDTÄITMINE	25
2.1 Euroopa Liidu piiriülese sundtäitmise regulatsioon	25
2.2 Piiriülese sundtäitmisega kaasnevad probleemid	31
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY	41
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43

SISSEJUHATUS

Täitemenetlusõiguse liigitamine teatud kindla õigusharu hulka on raskendatud, sest täitemenetlus on nimeliselt eraldatud eriseaduse alusel ning vormiliselt viiakse menetlus läbi kohtuvälise menetlusorgani kaudu. Nii Eestis, kui ka mitmetes teistes Euroopa Liidu riikides, käsitletakse täitemenetlust tavaliselt ainult kui tsiviil- ja kaubandussuhetest tulenevat menetlust ning mis jätab täielikult kõrvale avalik-õiguslike nõuete regulatsiooni käsitle. Samas on Euroopa tasandil avalik-õiguslike nõuete sundtäitmise ühtlustamine üsna ambitsioonikas plaan.

Teema valiku põhjuseks on asjaolu, et õiguse ühtlustamine Euroopa Liidus ei hõlma sundtäitmise mõttes sugugi mitte kõiki nõudeid, mis on täidetavad täitemenetluse seadustiku alusel, vaid ainult eraõiguslikke nõudeid ja ka neid mitte kogu ulatuses. Lõputöö aktuaalsus seisnebki selles, et hetkel puuduvad ühtlustatud reeglid sundtäitmise läbiviimiseks selles osas, et menetlus toimuks kõikides Euroopa Liidu riikides ühtemoodi ning samuti kõikides tsiviilasjades. Euroopa Liidu riikides toimub menetlus igas riigis vastavalt täitmisriigi seadusandlusele ning peamisi probleeme põhjustavadki Euroopa Liidu liikmesriikide õigusliku regulatsiooni erinevused.

Ajakohane on teema ka just seetõttu, et õiguslasel koostööl on tänapäeva maailmas üha suurem tähtsus. Olukorras, kus majandustegevusel ei ole piire, esineb praktiline vajadus teha tihedamat koostööd ka valdkondades, mida traditsiooniliselt iga riigi siseasjadeks peetud on. Eriti teravalt tuleb koostöövajadus esile Euroopa Liidu kontekstis ning toimima peab tihedam koostöö täitevasutuste vahel nii tsiviil- kui ka kriminaalasjades, mille peamiseks eesmärgiks on muuta õigussubjektide elu lihtsamaks.

Teema uudsus seisneb selles, et kuigi Euroopa Liidus on küll vastu võetud mitmeid õigusakte, et teha lihtsamaks ja kiiremaks piiriüleste vaidluste lahendamist, siis endiselt saab neid õigusakte rakendada vaid piiriülestes tsiviil- ja kaubandusajades ning nende kohaldamisalast jäävad välja kõik haldusajad. Lõputöö raames vaadatakse üle olemasolevate regulatsioonide kohaldamisulatus ja reguleerimisese, et teha ettepanekuid muudatusteks ja täiendusteks efektiivsemaks täitemenetluseks.

Probleemiks on see, et iga liikmesriik omab enda õigussüsteemi ning mida rohkem on riike, seda keerulisem on omada ülevaadet eri õigussüsteemidest. Õiguse ühtlustamine on sellises kontekstis vältimatu, kuid see ei toimu kiiresti, seda enam, et täitemenetluse puhul on traditsiooniliselt tegemist siseriikliku teemaga. Seetõttu on areng selles küsimuses üsna prognoosimatu, sest pole võimalik ette näha, kuidas asjad praktikas toimima hakkavad.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada erisused ja kaasnevad probleemid nõuete sundtäitmisel Eesti ja Euroopa Liidu näitel. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade nõuete sundtäitmise mõistest ja üldistest põhimõtetest.
2. Välja tuua kohtutäituri tegevuse põhimõtted ja anda ülevaade tema rollist sundtäitmise menetluses.
3. Analüüsida Euroopa Liidu piiriülese sundtäitmisega seotud regulatsioone.
4. Tuua välja olulisemad piiriülese sundtäitmisega kaasnevad probleemid.

Lõputöö allikatena on kasutatud õigusteoreetilist kirjandust ja normatiivmaterjali ning teoreetiliste seisukohtade illustreerimiseks kohtulahendeid. Allikate uurimisel ja tõlgendamisel kasutatakse peamiselt uurivaid, võrdlevaid ja analüütilisi meetodeid.

Lõputöö eesmärgist ja uurimisülesannetest tulenevalt on üles ehitatud ka vastav töö struktuur, kus iga alapeatüki lõpus tuuakse välja olulisemad seisukohad ja järeldused. Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda jagunevad kaheks alapeatükiks. Lõputöö esimene peatükk sisaldab nõuete sundtäitmise mõiste ja põhimõtete analüüsi. Seal hulgas antakse ülevaade sissenõudjast, võlgnikust, nende õigustest ja kohustustest ning võimalikest kitsaskohtadest nende õiguste ja kohustuste realiseerimisel. Teises alapeatükis analüüsitakse kohtutäituri tegevuse põhimõtteid ja nende järgimist praktikas. Esitatud kaebuste arv kohtutäiturite üle on viimasel aastal taas tõusuteel, seega selgitatakse teises peatükis välja ka selle põhjused ning antakse ülevaade kohtutäituri üle teostatavatest kontrollidest.

Töö teise peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade ja analüüsitakse Euroopa Liidus kehtivate piiriülese sundtäitmisega seotud määruseid ning kehtivaid regulatsioone. Käsitletakse selle valdkonna arengut ja tulevikuplaane, et välja tuua võimalused, millistes

võimalikes suundades regulatsioonid Euroopa Liidus edaspidi areneda võiksid. Teises alapeatükis keskendutakse määrustega kaasnevatele probleemidele ja kitsaskohtadele piiriülese sundtäitmise puhul, sest protseduurireeglite ühtlustamise ja piiriülese õigusabi tagamise areng peab toimuma.

1. NÕUETE SUNDTÄITMINE

1.1 Sundtäitmise mõiste ja üldised põhimõtted

Isiku kohustuste täitmisele sundimiseks on riigi poolt loodud sundtäitmise instituut. Sundtäitmine on seega õigus, mis reguleerib riiklike õigustega organi tegutsemist ning sundtäitmise ülesandeks on sundida võlgnikku tegema sooritust, mida ta vabatahtlikult teha ei taha. Kahjuks ei suuda igäüks alati oma kohustusi täita, kuid mõni ei soovigi seda teha.

Sundtäitmine on täitemenetluses materiaalõiguse maksmata panemine ning selleks kasutatakse riiklikku sundi. Sundtäitmise eesmärgiks ja ülesandeks on sundida võlgnikku tegema seda, mida ta vabatahtlikult teha ei taha. Nii Eestis kui mujal Euroopa Liidus on sundtäitmine delegeeritud kohtutäituritele. Erisus nende institutsioonide vahel siiski eksisteerib. Kui Eestis on kohtutäituri institutsioon vabakutseline, siis mujal Euroopas võib olla tegemist riigiametnikuga. Euroopa Liidus üldiselt ongi kohtutäituri tavaliselt kas riigipalgalisel või siis vaba elukutse esindajad, kuid olenemata aga sellest, peavad nad nõuete sundtäitmisel arvestama kehtiva seadusliku korraga.

Sundtäitmine hõlmab nii eraõiguslikke kui avalik-õiguslikke nõudeid ning selle eesmärgiks on tagada õiguskindlus. Eraõiguslikus ja avalik-õiguslikus täitemenetluses on teatud erisused. Kui eraõiguslike nõuete puhul on võimalik menetluse kulgu mõjutada, näiteks loobuda osaliselt nõudest või leppida kokku võla ajatamises, siis riigil, avalik-õiguslike nõuete puhul, pole õigust seda nõuet vähendada või jätta üldse sisse nõudmata. Avalik-õiguslike nõuete puhul on oluline, et riigi poolt seaduspäraselt vastu võetud otsused saaksid ka ellu viidud (Annus, 2002, lk 227), sest avaliku võimu teostamine peaks olema läbipaistev (Annus, 2002, lk 228). See asetab muidugi avalik-õiguslikud nõuded ebasoodsamasse situatsiooni, sest sisse peab nõudma ka lootusetud või ebatõenäoliselt täidetavad võlad. Täitemenetluse põhimõtteid silmas pidades, tuleb arvestada ka erinevate huvi aspektidega. Kui eraõiguslike nõuete korral on tegemist sissenõudja isiku põhiõigustega, siis avalik-õiguslike nõuete korral on tegemist sissenõudja avaliku huviga.

Võlgu on võimalik sisse nõuda ka pankrotimenetluse või inkassomenetluse kaudu, kuid nende kõigi puhul kehtivad teatud erisused. Seega ühest küljest täiendavad need

teineteist, ent samas on tegemist ka konkureerivate menetlustega. (Alekan, 2010, lk 13)

Sundtäitmise õiguse juures ei ole oluline põhimõtteline küsimus, miks võlgnik teatud sooritust ei tee. Kui võlgnik on näiteks maksejõuetu, siis ei takista see nõude rahuldamist sundtäitmise teel, kuigi see võib olla enamus juhtudest tagajärjetu. Pankrotimenetluse eelduseks on aga just võlgniku maksejõuetus ning tegemist on võlgniku kogu vara hõlmava sundtäitmismenetlusega. (Alekan, 2010, lk 14)

Sundtäitmise juures on oluline lasta nõue eelnevalt kohtulikult tunnustada, samas inkassomenetluses puuduvad piirangud üleantavate dokumentide vormi osas. Inkasso on õiguslikult reguleerimata institutsioon ning neil puudub alus sunnijõuga sekkuda isikute omandiõigusesse. Kui võlausaldaja pöördub inkasso poole võla sisse nõudmiseks, siis üldjuhul peab ta tasuma teatud protsendi nõude summast, samas kui täitemenetluses kannab üldjuhul menetluskulud ja menetleja tasu võlgnik. (Alekan, 2010, lk 15)

Kuna sundtäitmise käigus piiratakse võlgniku õigusi oluliselt, siis sellise tegevuse õigustamiseks peab olema kindel alus. Täitedokumentiks täitemenetluses on kohtuotsus või kohtuvälise menetleja otsus ning nende alusel toimub sundtäitmine. Mitte kõik nõuded ja kohustused ei ole sundtäidetavad, seega on õigustatud isikul enne kui ta kohtutäituri poole saab pöörduda, vaja teha avaldus ning tal peab olema kehtiv ja jõustunud täitedokument. Jõustunud käesoleval juhul tähendab seda, et tähtaeg nõude täitmiseks peab olema möödunud ning kohtutäitur peab veenduma, et nõue on muutunud sisse nõutavaks.

Seejuures kehtib täitemenetluses formaliseerituse põhimõte (Riigikohtu määrus 16.10.2002 nr 3-2-1-119-02), mille järgi peab kohtutäitur veenduma, et täitedokument vastab kõikidele vormilistele nõuetele. Kohtutäituri on õigus menetlus lõpetada, kui selgub, et täitedokument on menetlusse võetud täitemenetluse seadustiku (edaspidi TMS) § 12 lg 1 nõudeid rikkudes. See printsiip tähendab, et kohtutäituri ei ole õigust asja sisulisse vaidlusesse sekkuda ning tal on õigus keelduda asja sisulisest lahendamisest.

Täitedokumentid on üles loetletud TMS § 2 lg 1 ning need on dokumendid, mida saab kohtutäiturile täitmiseks esitada. Tulenevalt lõputöö mahust leiavad käsitlust nõuded, mis tulenevad jõustunud kohtuotsustest ja –määrustest rahaliste sissenõuete ja rahatrahvide kohta, kohtuvälise menetleja otsus ja määrus rahatrahvi kohta ning kohtutäituri otsus kohtutäituri tasu ja täitekulude ning sunniraha määramise kohta. Käesolevas lõputöös ei

käsitleta mittevaralisi nõudeid ning maksuhalduri haldusakte maksukohustuste ja muude rahaliste kohustuste sundtäitmise kohta.

Täitedokument peab täitmisele kuuluva soorituse ära näitama täpselt, ühemõtteliselt ja nii konkreetselt kui vähegi võimalik. Täitedokumendis peab olema kirjas, kas rahatrahv või rahaline karistus tuleb täita osade kaupa või tervikuna.

Täitedokumendis peavad lisaks määratud rahalisele karistusele või rahatrahvile kirjas olema menetlusega seonduvad kulud. Sundtäitmise läbiviimine ei toimu samuti tasuta, kulud tekivad iga sundtäitmise juures ning nendega tuleb alati arvestada nii võlgnikul kui ka mõnel juhul sissenõudjal. Sundtäitmise alustamise ja läbiviimise täitekulud kannab võlgnik. Kui võlgnik oma kohustusi vabatahtlikult täita ei taha, siis tuleb tal tasuda kohtutäiturile täituritasu ja täitekulud, sest kohtutäituri seaduse (edaspidi KTS) § 28 lg 1 kohaselt on kohtutäituri ametitoiming tasuline. Võlgniku või sissenõudja nõudel peab kohtutäitur täitekulude kohta esitama dokumentaalseid tõendeid.

Tulenevalt TMS § 8 on kohtutäitur kohustatud viivitamatult tarvitusele võtma kõik seadusega lubatud abinõud täitedokumendi täitmiseks, koguma täitemenetluseks vajalikku teavet ning selgitama täitemenetluse osalistele nende õigusi ja kohustusi. Täitedokumente menetletakse proportsionaalsuse põhimõtte alusel nende täitmisele pööramise järjekorras, selliselt tagatakse varem kohtutäiturile nõude esitanud isikule võimalus oma nõue rahuldada enne teisi. Sundtäitmise tulemi jagamist kõikide sissenõudjate vahel võrdeliselt ei vasta täitemenetluse eesmärgile, sest kui tulemist ei ole võimalik kõiki nõudeid rahuldada, siis on tegemist juba maksejõuetusega, millega peaks tegelema pankrotimenetlus (Alekan, 2010, lk 54).

Menetluse põhimõtete tundmine on oluline seaduse ühetaolise rakendamise seisukohalt, see võimaldab tõlgenduspraktikat ühtlustada ning lihtsustada. Seadusesse on võimatu kirjutada reegleid ja juhiseid iga üksikjuhtumi detailseks reguleerimiseks ning seetõttu on iga menetleja sunnitud teatud osas kasutama analoogiat, arvestades siiski iga juhtumi eriasjaolusid. (Alekan, 2010, lk 47)

Täitemenetlus on oma olemuselt protsessiõigus, seega on olulisel kohal kohtutäituri kaalutusõigus. TMS § 8 kohustab kohtutäiturit võtma tarvitusele kõik meetmed, et saavutada täitedokumendis määratud eesmärk. Seega on kohtutäituril võimalik valida

kõikide seaduses sätestatud sunnivahendite piires, kuid selle juures tuleb tal arvestada iga konkreetse juhtumi asjaolusid. Täitemenetluse seadustik ei anna kohtutäiturile õigust ise piiranguid kehtestada, need on täpselt paika pandud. Kaalutusõigus täitemenetluses piirneb vaid kasutatavate vahendite valikuga etteantud meetmete raames, mitte menetluse eesmärgiga. (Aleksand, 2010, lk 18-19)

Kaalutusõiguse teostamise saab jagada kaheks: valikudiskretsioon – õigus valida otstarbekam tagajärg, ja otsustusdiskretsioon – otsustus, kas rakendada seaduse ettenähtud õiguslikku tagajärge või mitte (Merusk, 1997, lk 25). Valikudiskretsiooni puhul on kohtutäituril õigus valida vara arestimise järjekord, otsustusdiskretsiooni puhul aga otsustada näiteks menetluse peatamise vajalikkuse üle. Kaalutusõiguse peamiseks kuritavitus puutuvadavateks juhtumiteks on olukorrad, mil otsus ei rajane asjakohasel kaalutlusel, otsuse tegemisel on rikutud võrdsuse põhimõtet ning kaalutusotsuse tegemisel on rikutud proportsionaalsuse põhimõtet (Merusk, 1997, lk 53-55).

Menetluse käigus peavad proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt olema tasakaalus ka võlgniku ja sissenõudja huvid. Eelkõige tähendab see seda, et sissenõudja nõue tuleb rahuldada selliselt, et võlgniku huve võimalikult vähe kahjustatakse. See tähendab, et kohtutäitur peab realiseerima täpselt niipalju võlgniku vara kui see nõude rahuldamiseks vajalik on. Kohtutäitur peab jälgima, et sissenõude pööramiseks ei valitaks kõige kergemini realiseeritavat ja samas võlgnikule kõige hädavajalikumat objekti. Ilmselge on, et korteri müük 1 000 eurose võla puhul on ebaproportsionaalne. Halvematel juhtudel jääb siiski tavaliselt varast puudu ning osa võlast tasumata. (Aleksand, 2010, lk 53)

Täitemenetluse saladuse põhimõtte paneb kohtutäiturile kohustuse hoida saladuses ning mitte avaldama talle ametitegevuse käigus teatavaks saanud andmeid ning see kohustus kehtib ka pärast kohtutäituri ametist lahkumist (KTS § 11 lg 1). TMS § 63 lg 1¹ näeb saladuse hoidmise kohustust ette erandi, mis annab loa avaldada lapse elatise sissenõudja nõusolekul võlgniku nime ja sissenõutava võlasumma. Erandina peab KTS § 11 lg 3 kohaselt kohtutäitur avaldama oma ametitegevuses saadud andmeid lisaks menetlusosalistele ka ametiasutustele nende ülesannete täitmiseks.

Kohtutäituri erapooletuse põhimõtte kohaselt on kohtutäitur täitemenetlust läbiviiv avalik-õiguslikku vaba ametit pidav isik, kes peab ametit enda nimel (KTS § 2 lg 1) ning peab oma ametitegevuses olema erapooletu ning äratama usaldust kõigis isikutes (KTS §

2 lg 3). Seega peab kohtutäitur võimalikult erapooletult menetlust läbi viima, olemata seejuures võlgniku või sissenõudja esindajaks. Seejuures on kohtutäiturile oma ameti pidamiseks seatud teatavad ametikitsendused: keeld oma ameti kõrval pidada teisi tasustatavaid ameteid, välja arvatud õppe-, teadus- ja loometöö ning tegutsemine pankrotihaldurina (KTS § 5 lg 1); samuti keeld tegeleda ettevõtlusega (KTS § 5 lg 2). Erapooletuse põhimõte on ära toodud ka TMS § 9, mille kohaselt on kohtutäituril kohustus end menetlusest taandada, kui menetluse osaliseks on mõni tema sugulane.

Täitemenetluse läbiviimise ja vara realiseerimise osas on sätestatud teatud realiseerimise piirangud, et tagada võlgniku sotsiaalne kaitse ning kaitsta teda täieliku majandusliku kitsikuse eest (Aleksand, 2010, lk 59). Peamise üldnormina saab välja tuua TMS § 45, mille kohaselt tuleb sundtäitmine peatada või täitmist pikendada või ajatada, kui menetluse jätkamine on võlgniku suhtes ebaõiglane. Samas tuleb seejuures siiski arvestada sissenõudja huvisid ning muid asjaolusid, näiteks võlgniku perekondlikku ja majanduslikku olukorda. TMS § 46 lg 1 p 5 puhul peatab kohtutäitur täitemenetluse juhul, kui võlgnik on piiratult teovõimeliseks muutunud kuni talle eestkostja määramiseni. TMS § 46 lg 1 p 6 kohaselt peab kohtutäitur täitemenetluse aga peatama võlgniku avalduse alusel tema lähedase surma puhul ning seda 30 päevaks. Kohtutäituril on võimalik veel TMS § 36 lg 2 p 2 ja p 3 alusel täitemenetlus peatada võlgniku raskesti haigestumise või talle statsionaarse tervishoiuteenuse osutamise puhul või võlgniku aja-, asendus- või reservteenistuses viibimise puhul, see aga ei ole kohustus.

Sundtäitmise menetlusosalisteks tulenevalt TMS § 5 lg 1 on isik, kes on täitmiseks esitanud nõude ehk sissenõudja; isik, kelle vastu on täitmiseks esitatud nõue ehk võlgnik; ning muud isikud, kelle õigusi menetlus puudutab. Näiteks kinnisasja enampakkumise puhul on osalisteks muu hulgas ka isikud, kelle kasuks on kinnistusraamatusse seatud keelumärke (TMS § 5 lg 3).

Nõuete sundtäitmise menetluses võib võlgnikuks olla nii füüsiline kui ka juriidiline isik. Nii võlgnikul kui sissenõudjal on õigus tutvuda menetlustoimikuga ning saada sellest ära kirju ja õiendeid, mille eest võetakse tasu vastavalt ametitoimingute tasu määradele, mis on sätestatud KTS 2. peatüki 5. jagu 2. jaotises. Võlgnikul on alati õigus saada teavet selle kohta, millistele asjaoludele tuginedes ning kes on tema suhtes sundtäitmise nõude esitanud.

Kuna menetluse eesmärgiks ei ole viia võlgnik majanduslikku kitsikusse tulenevalt võlgniku sotsiaalse kaitse põhimõttest, siis on mittearestitavad asjad nimetatud TMS § 66. Võlgnikul on õigus taotleda arestitud sissetuleku vabastamist igakuiselt ulatuses, mis on vajalik tema ja tema ülalpeetavate ülalpidamiseks üheks kuuks (TMS § 66 lg 1 p 3). Seega peab võlgnik ise olema aktiivne ning tal lasub kohustus enda õiguste eest seismisel. Ta peab kohtutäiturile oskama selgitusi jagama miks ja milline rahasumma peab temale alles jääma. Ka Riigikohus on asunud seisukohale, et võlgnik peab täitemenetluses ise aktiivselt osalema ja oma õiguste eest seisma ning välja pakkuma reaalseid võimalusi oma muu vara müümiseks, selleks et vältida näiteks kinnisasja müüki (Riigikohtu otsus 28.09.2011 nr 3-2-1-69-11). Kohtutäituril õigus arestida kogu võlgniku sissetulek, mis ületab palga alammäära suurust sissetulekut, juhul kui võlgnik ei teavita kohtutäiturit oma ülalpeetavatest (TMS 132 lg 1). Sissetulekud, millele sissenõuet pöörata ei saa, on loetletud TMS § 131 lg 1 (näiteks riiklikud peretoetused; puudega inimese sotsiaaltoetus; sotsiaaltoetus sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses; Eesti Töötukassa kaudu makstud töötutoetus; kehavigastuse või terviserikke tekitamise tõttu makstav hüvitis; töövõimetoetus; seadusel põhinev elatis; vanemahüvitis; riiklik pension seaduses sätestatud ulatuses; vanglast vabanemise toetus; rahaline ravikindlustushüvitis ravikindlustuse seaduse tähenduses, välja arvatud ajutise töövõimetus hüvitis), kuid erisused kehtivad ka selles osas. Kui võlgniku muu vara realiseerimine ei ole viinud sissenõudja nõude täielikule rahuldamisele, võib sissenõudja avalduse alusel ja pärast võlgniku ära kuulamist, kohtutäitur pöörata sissenõude TMS § 131 lg 1 punkt 6-8 nimetatud sissetulekutele.

Kui võlgnik ei täida kohustust teha mingi toiming, mida saab teha ka kolmas isik, siis võib kohtutäitur lubada sissenõudjal lasta see toiming teha võlgniku kulul (TMS § 182 lg 1). Kui toimingut saab teha aga üksnes võlgnik ise, kuid ta ei tee seda määratud tähtpäevaks või kui võlgnik rikub kohustust teatud toimingut taluda või toimingust hoiduda, võib kohtutäitur määrata võlgnikule sunniraha (TMS § 183).

Võlgnikul lasub kohustus anda kohtutäiturile teavet oma vara kohta (TMS § 59 lg 1) ning see kohustus laieneb ka kolmandatele isikutele, kelle valduses on võlgnikule kuuluv vara või kellel on võlgniku suhtes varalisi kohustusi (TMS § 59 lg 2). TMS § 26 kohaselt on nii võlgnikul kui ka kolmandatel isikutel kohustus anda kohtutäiturile teavet võlgniku vara kohta. Võlgnik on samuti kohustatud kohtutäituri nõudel esitama oma vara

nimekirja, seal hulgas ka kohustuste nimekirja, kusjuures vara nimekirjas peab sisalduma ka vara, mille võlgnik on viimase aasta jooksul enne menetluse algust tasu eest võõrandanud oma lähikondsetele ning vara, mida võlgnik on viimase kahe aasta jooksul enne menetluse alustamist kinkinud. Kohtutäituri või sissenõudja taotlusel võib kohus kohustada võlgnikku vandega kinnitama, et andmed vara kohta on talle teadaolevalt õiged (TMS § 61 lg 1).

Võlgnik finantseerib menetluse läbiviimist, sest tema kohustuseks on tasuda kohtutäituri tasu ja hüvitada kohtutäiturile ja sissenõudjale menetluse läbiviimise tõttu tekkinud kulutused (TMS § 38). Samas Prantsusmaal ja Hispaanias on menetluskulude kandmine jagatud sissenõudja ja võlgniku vahel (Kennett, 2000, pp. 78). Erandlikel juhtudel võib kohtutäituri tasude maksmise kohustus ka Eestis sissenõudja õlgadele langeda. Selline olukord võib tekkida juhul, kui võlgnik on oma võlgnevuse tasunud otse sissenõudjale ning eeldab, et sellega on tema võlgnevus tasutud.

Kohtutäituri otsuse või tegevuse peale täitedokumendi täitmisel või täitetoimingu tegemisest keeldumisel, võib täitemenetluse osaline esitada kohtutäiturile kaebuse kümne päeva jooksul alates päevast, kui kaebuse esitaja sai teada või pidi teada saada otsuse või toimingu tegemisest (TMS § 217 lg 1). Kohtutäitur vaatab kaebuse läbi menetlusosaliste osavõtul 15 päeva jooksul ning kontrollib kaebuse põhjendatust. Menetlusosalise ilmumata jätmine aga ei takista kaebuse lahendamist ning kohtutäitur võib otsuse langetada tagaselja (Alekan, 2010, lk 166). Otsuse peab kohtutäitur langetama kümne päeva jooksul läbivaatamisest (TMS § 217 lg 3) ning see peab olema motiveeritud. Tegemist on kohtusse pöördumisest kiirema ja ökonoomsema õiguskaitsevahendiga, mis vähendab oluliselt kohtute töökoormust (Alekan, 2010, lk 165).

Võlgnik võib omakorda kohtutäituri otsusega mitte nõustuda ja esitada otsuse kättetoimetamisest arvates kümne päeva jooksul kaebuse maakohtule (TMS § 218 lg 1). Kohus vaatab hagita menetluses kaebuse läbi 15 päeva jooksul (TMS § 218 lg 2). Menetlus toimub tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel ning võlgnikul tuleb tasuda riigilõiv, mis tagab selle, et ei esitataks põhjendamatu kaebusi kohtutäituri tegevusele. Samas võib see olla ka takistuseks kaebuse esitamisel, sest võlgniku majanduslik olukord ei võimalda riigilõivu tasumist.

Toimingu vaidlustamine otse kohtus, ilma kohtutäiturile kaebust esitamata, jätab kohus läbi vaatamata, sest ei ole järgitud kohustuslikku kohtueelse vaidluse lahendamise korda (Riigikohus 02.02.2005 nr 3-2-1-157-04). TsMS § 3 lg 3 kohaselt peab isik olema enne kohtusse pöördumist läbinud kohtueelse menetluse. Võlgnik võib esitada hagi ka sissenõudja vastu täitedokumendi alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamiseks, esmajoones siiski põhjusel, et nõue on juba rahuldatud, ajatatud või siis tasaarvestatud (TMS § 221 lg 1).

Sissenõudjal on menetlusosalisena samad õigused mis võlgnikulgi, kuid temast sõltub menetluse kulg, sest temaga kooskõlastatakse sissenõude pööramine varale, muu hulgas esemete realiseerimise järjekord. Sissenõudja taotlusel saab toimingu edasi lükata (TMS § 44), menetlust peatada (TMS § 46 lg 1), menetluse lõpetada (TMS § 48 lg 1) ja vara arestist vabastada (TMS § 77 lg 1). Kui täitemenetluse käigus selgub, et võlgnik on nõude sissenõudja ees nõuetekohaselt täitnud enne sissenõudja poolt avalduse esitamist kohtutäiturile, siis maksab sissenõudja menetluse alustamise tasu (KTS § 41 lg 1).

Kokkuvõtvalt peab täitemenetluse läbiviimiseks olev nõue olema selge ja üheselt mõistetav ning täitedokumendist peab olema võimalik välja lugeda nii menetluse pooled kui ka täitmise sisu ja ulatus (Alekand, 2010, lk 61). Täitmistoiminguga alustamise tingimuseks on see, et jõustunud otsusest tulenev nõue peab olema muutunud sissenõutavaks. Kohtutäitur alustab võlgniku suhtes sundtäitmist juhul, kui võlgnik ise nõude summat vabatahtlikult ei tasu. Täitemenetluse alustamisega tuleb võlgnikul arvesse võtta ka seda, et lisaks kohtutäituri tasule, tuleb tal samuti hüvitada menetluskulud. Sissenõudja peab karistusõiguslike nõuete sundtäitmisel arvestama, et võlgniku varale pööratakse sissenõue kindlas järjekorras. Eelkõige peab aga võlgnik ise olema aktiivne, et tal tekiks õigus täiendavale arestivabale summale.

Leian, et vägagi oluline on täitemenetluses formaliseerituse ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimine, kus võlgniku ja sissenõudja huvid peavad olema tasakaalus ning sissenõudja nõue tuleb rahuldada võlgnikule kõige vähem kahjustaval viisil. Ka Riigikohus on asunud seisukohale, et võlgniku huvidega peab arvestama ning teda ei tohiks koormata rohkem, kui see on sissenõudja huvides vajalik (Riigikohtu otsus 02.02.2005 nr 3-2-1-157-04). Kuigi lihtsustatult saab öelda, et täitemenetluse peamiseks eesmärgiks on sissenõudja nõude rahuldamine ja võlgniku vara rahaks tegemine, siis peab

see toimuma kõiki täitemenetluse põhimõtteid arvesse võttes. Samas on siiski jõutud ka järeldusele, et ehsat proportsionaalsust sissenõudja ja võlgniku vahelises suhtes ei saagi olla, kuna eelkõige on sundtäitmismenetlus loodud sissenõudja õiguste ja huvide kaitseks (Kerameus, 1998, pp. 269) ning proportsionaalsuse põhimõtet ei saa täitemenetluses kohaldada tasakaalu leidmiseks nende materiaalsete väärtuste vahel, mida ühelt poolt peab võlgnik kaotama ja sissenõudja teiselt poolt saama (Kerameus, 1998, pp. 268).

Täitemenetluse puhul on tegemist universaalmenetlusega, sest nii eraõiguslike kui avalik-õiguslike nõuete täitmine on üldjoontes sama. Mõlemat reguleerivad täitemenetluse seadustik ja kohtutäituri seadus ning seega ei tehta vahet eraõigusliku või avalik-õigusliku isiku vahel. Täitemenetluses on väga oluline roll kohtutäituri, kes täitemenetluse eesmärki silmas pidades peab täitemenetlust juhtima selliselt, et selle eesmärk – nõude edukas sundtäitmine - täidetud saaks. Kui õigusrikkumise eest määratud nõuet võlgnikult tulemuslikult sisse ei nõuta, ei mõjuta see ka isikut hoiduma uutest õigusrikkumistest.

Riigi ülesanne on tagada täitemenetlus, mille kaudu on võlausaldajal võimalik sisse nõuda täitedokumendist tulenev nõue. Sissenõudja huvides on sundtäitmise kiire läbi viimine, mitte ainult selleks, et oma nõuet kiiremini rahuldada, vaid ka selleks, et võlgnik ei asuks oma vara varjama. Täitemenetlus ja sundtäitmine on riigi poolt loodud seaduslik mehhanism, mille alusel ja kaudu saab tunnustatud nõudeid rahuldada. Kindlasti ei tuleks kahelda täitemenetluse vajalikkuses, sest see tagab võimaluse seaduse alusel sisuliste nõuetega tegeleda.

Ühes või teises vormis on täitemenetlus olemas igas riigis ning selle ajalugu ulatub kaugele. Täna on tõhus täitemenetlus, vähemalt eraõiguslike nõuete korral, lahutamatuks ja oluliseks osaks igas õigusriigis. Täitemenetluses on sundtäitmine materiaaloiguse maksmapanemine ehk võlgniku sundimine tegema sooritust, mida ta vabatahtlikult teha ei taha. Väga oluline on menetlusosaliste õiguste kaitse juures ka täitemenetlust läbi viiva täitevorgani õiguslik staatus, mida käsitletakse järgnevas peatükis.

1.2 Kohtutäituri tegevuse põhimõtted ja roll sundtäitmisel

Kohtutäituri staatus erinevates liikmesriikides on erinev, seega on hinnangut üldistel alustel anda keeruline. Kohtutäiturite tegevus üle Euroopa Liidu on kas kohtule

orienteeritud süsteem, administratiivne süsteem või vabakutseliste kohtutäiturite süsteem ning igal süsteemil on olemas nii oma eelised kui puudused, seega ei saa välja tuua ka eelistatumat süsteemi.

Eestis on riigivastutuse seaduses (edaspidi RVS) arvestatud olukorraga, kus halduse ülesanded on üle antud eraõiguslikele isikutele (RVS § 12 lg 3). Avalike ülesannete üleandmise mudelite kohaselt on vabakutseline kohtutäitur kaudse riigihalduse osana haldusekandja, kes teostab avaliku võimu pädevusega ülesandeid enda nimel (Merusk, 2000, lk 505).

Kohtutäitur vastavalt KTS § 2 lg 1 peab avalik-õiguslikku ametit enda nimel ja vastutusel vaba elukutsena ning vastutab oma ametitegevuse käigus süüliselt tekitatud kahju eest riigivastutuse seaduses sätestatud alustel ja korras (KTS § 9 lg 1). Kohtutäitur ei täida ei seadusandlikku ega kohtuvõimu funktsiooni, sest ei loo uut õigust ega võta vastu otsuseid vaidluste lahendamiseks. Kohtutäituritele delegeeritud ülesannet saab nimetada riigi täitefunktsiooniks (Annus, 2002, lk 225).

Saksamaal on kohtutäitur riigiametnik kohtu juures, Austrias on kohtutäiturid kohtu abipersonal, vabakutselist kohtutäiturit kasutavad veel Prantsusmaa, Belgia ja Slovakkia (Alekand, 2010, lk 24-25). Riikides, kus täitemenetlust viivad läbi täitevvõimu hulka kuuluvad ametid või kohtuametnikest kohtutäiturid, lähtutakse nende organisatsioonilisest kuuluvusest ning enamik Euroopa Liidu liikmesriike peab täitemenetlust rohkem kohtu- kui administratiivfunktsiooniks (Alekand, 2010, lk 25).

Vastavalt TMS § 3 lg 1 korraldavad täitedokumentide täitmist kohtutäiturid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Üheks täitedokumendi erandliigiks on maksuhalduri haldusakt maksukohustuste ja muude rahaliste kohustuste sundtäitmise kohta (TMS § 2 lg 1 p 12), selle sundtäitmine tuleneb maksukorralduse seaduse (edaspidi MKS) § 128 lg 1, mille kohaselt on tasumata maksuvõla kohustatud sisse nõudma maksuhaldur.

Vastavalt TMS § 26 lg 1 on kohtutäituril õigus nõuda võlgnikult täitemenetluseks vajalikku suulist ja kirjalikku teavet ning täitemenetluseks vajaliku dokumendi ettenäitamist. Vältimaks vale isiku suhtes sundtäitmise läbiviimist, on kohtutäituril samuti õigus nõuda isikut tõendava dokumendi esitamist ning isikul lasub kohustus vastav dokument ka esitada. Krediidiasutustelt saab kohtutäitur nõuda andmeid võlgniku

kontode, hoiuste kohta ning Eesti väärtpaberite keskreistri pidajalt andmeid võlgniku väärtpaberikontode kohta (TMS § 26 lg 3).

TMS § 26 kohustab nii võlgnikku kui ka kolmandaid isikuid andma kohtutäiturile menetluseks vajalikke andmeid. Võlgnik peab seega arvesse võtma, et põhjendatud juhtudel teavitatakse kolmandaid isikuid tema võlgnevusest. Kuna sundtäitmise läbiviimine algab eelkõige töötasu arestimisest ja kui võlgnik ei tee kohtutäituriga koostööd, siis on kohtutäituril õigus pöörduda võlgniku tööandja poole, kellel on teabe andmise kohustus (TMS § 59 lg 3).

TMS § 10 lg 1 loetleb üles dokumendid, mis tuleb menetlusosalistele kätte toimetada. Nendest peamised on vara arestimise akt, enampakkumise akt ning otsused kohtutäituri tegevuse peale esitatud kaebuste kohta. Võlgnikule tuleb lisaks kätte toimetada ka täitmisteade koos täitedokumendi ärakirjaga. TMS § 10 lg 4 ja lg 5 jätavad kohtutäiturile õiguse valida, milliseid võimalikke dokumente veel edastada, kuid sellele rangeid reegleid pole kehtestatud. Mil viisil dokumendid kätte toimetatakse, on igal konkreetsel juhul kohtutäituri otsustada ja valida tulenevalt menetluse asjaoludest, kuid menetluse käigus peab kohtutäitur vaidluse korral olema valmis tõendama kätte toimetamist.

Menetlusedokumentide kätte toimetamisele kohaldatakse tsiviilkohtumenetluses menetlusedokumentide kätte toimetamise kohta sätestatud (TMS § 10 lg 2). Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (edaspidi TsMS) § 306-327 näevad ette korra menetlusedokumentide kätte toimetamiseks. TsMS § 306 lg 1 defineerib menetlusedokumendi kätte toimetamist kui dokumendi üleandmist saajale selliselt, et saajal oleks võimalik dokumendiga oma õiguse teostamiseks ja kaitsmiseks õigeaegselt tutvuda. Seega peab olema tagatud, et dokumendi saajal, kellele dokument on adresseeritud, on võimalik õigeaegselt sellega tutvuda ning vajadusel enda kaitseks midagi ette võtta.

TsMS § 309 kohaselt võib menetlusedokumente kätte toimetada olenemata ajast ja kohast, kuid TMS § 30 seab siinkohal piirangu ning lubab täitetoiminguid puhkepäevadel, riigipühäl ja öisel ajal teha ainult edasilükkamatutel asjaoludel.

Täitedokumendi täitmiseks antakse vabatahtlik täitmise aeg. Kui selline tähtaeg ei ole seaduses ega kohtulahendis määratud, määrab selle kohtutäitur. Selline tähtaeg ei või olla

lühem kui 10 päeva ega pikem kui 30 päeva (TMS § 200). Ainult sissenõudja nõusolekul võib kohtutäitur määrata täitedokumendi vabatahtliku täitmise tähtaja pikema kui 30 päeva (TMS § 25 lg 1). Tähtajaline erinevus esineb kuriteo eest mõistetud karistuse puhul. TMS § 205 sätestab, et rahalise karistuse tasumise tähtaeg ei või olla lühem kui 60 päeva ega pikem kui 90 päeva. Kui võlgnik tasub nõude vabatahtliku täitmise aja jooksul, siis väheneb seaduses ettenähtud kohtutäituri põhitasu poole võrra. Kui võlgnik ei tasu võlgnevust vabatahtliku täitmisaja jooksul, siis algatab kohtutäitur tema osas sundtäitmist.

Nõude vabatahtliku täitmise tähtaja arvutamine algab täitmisteate võlgnikule üleandmisest või üle antuks lugemisest, mitte aga täitmisteate koostamisest või postitamisest (Alekand, 2010, lk 75). Vabatahtliku täitmise tähtaja alguse, kestuse ja lõpu osas kohaldatakse tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TsÜS) tähtaja regulatsiooni § 135 lg 1, mis ütleb, et tähtaja esimeseks päevaks on dokumendi üleandmisele või üle antuks lugemisele järgnev päev.

Kohtutäituri on kohustus osaleda ka sundvõõrandatava kinnisasja hinna määramisel tulenevalt kinnisasja sundvõõrandamise seaduse (edaspidi KASVS) § 16 ja TMS § 74 lg 4, lg 5. Seega kui võlgnik ja sissenõudja ei saavuta asjade hindamises kokkulepet, hindab vara kohtutäitur (TMS § 74 lg 4). Slovakkias näiteks näeb seadus ette enampakkumisele pandava asja hindamise eksperdi poolt ja Saksamaal näeb seadus kinnisasja hindamiseks samuti ette kohtu poolt määratud hindaja (Alekand, 2010, lk 19).

Varale sissenõude pööramise viisid ja ulatus on toodud TMS § 52 ja § 53. Selle kohaselt varale sissenõude pööramisel vara arestitakse ja müüakse ning sissenõudja nõue rahuldatakse vara müügist saadud raha arvel (TMS § 52 lg 1). Vara arestimise järjekorra määrab kohtutäitur, kuulates ära sissenõudja ettepaneku (TMS § 53 lg 3), kuid kohtutäitur ei tohi arestida rohkem võlgniku vara, kui on vaja sissenõudja nõude rahuldamiseks ja täitekulude katteks (TMS § 53 lg 1). Vara ei arestita, kui nende esemete müügist saadud rahast jätkub üksnes täitekulude katteks (TMS § 53 lg 2). Vara arestimine on tühine, kui see on arestitud ilma kehtiva täitedokumendita ja/või võlgnikule ei ole kätte toimetatud täitmisteadet ja/või vara on arestinud ebaseadepädev isik ja/või võlgnikku ei ole olulises osas teavitatud tema õigustest täitemenetluses ning see tõi kaasa võlgniku õiguste rikkumise (TMS § 55).

Väärteo- ja kriminaalasjades tehtud otsuste ja määruste täitmisel on erisuseks sissenõude pööramise järjekord. Karistusõiguslik sissenõue pööratakse esmalt võlgniku rahale, väärisasjadele, väärtpaberitele ja nõuetele, seejärel ülejäänud vallasvarale ning viimaseks alles kinnisvarale (TMS § 198 lg 1). Siinkohal puudub sissenõudjal õigus kohtutäiturilt nõuda esmajärjekorras kinnisvara müüki, mis nõude kiiremalt tagaks, kuid mis samas on vastuolus sätestatud sundtäitmise proportsionaalsuse põhimõttega, sest läbiviidavad menetlustoimingud ei tohi kumbagi osapoolt ebamõistlikult kahjustada ega eelistada ning sissenõudja nõue tuleb rahuldada võlgnikule kõige vähem kahjustaval viisil (Aleksand, 2010, lk 53).

Õigus arestida võlgniku vara tekib kohtutäituril siis, kui võlgnik võlgnevust vabatahtlikult ei täida, seega nõuab arestimine kohtutäituri eelnevat aktiivset tegevust võlgnetava summa sisse nõudmisel. Täitemenetluses vastutab nõude eest enamik võlgnikule kuuluvast varast ning võimalik on ka olukord, kus isiku kohustuse eest vastutab kolmanda isiku vara. Seda sellisel juhul, kui võlgnik on andnud oma vara kolmanda isiku valdusesse ja seda just nimelt arestimise vältimiseks (TMS § 64 lg 4).

Vallasasja arestimiseks kirjutab kohtutäitur asja üles ning keelab selle käsutamise (TMS § 64 lg 1), registervara (sõiduk, ehitis, väärtpaberid vmt) puhul laseb kohtutäitur lisaks kanda vastavasse registrisse ka keelumärke (TMS § 54 lg 3, § 64 lg 1). Vallasasjade arestimise korral võib võlgnik vallasasju käsutada korrapärase majandamise piires (TMS § 54 lg 1).

TMS § 55 p 2 sätestab, et vara arestimine on tühine, kui võlgnikule ei ole kätte toimetatud täitmisteadet. Juhul kui aga täitmisteate kättetoimetamisest tulenev viivitus võib oluliselt ohustada sundtäitmise eesmärgi saavutamist, siis TMS § 64 lg 2 annab kohtutäiturile õiguse võlgniku vara arestida või lasta registrisse kanda keelumärke ka enne täitmisteate saatmist.

Arestimisega tekib asjale sissenõudja kasuks seadusjärgne pandiõigus ehk arestipandiõigus (TMS § 65 lg 1). Arestipandiõiguse tekkimine võimaldab ühte vallasasja arestida mitme sissenõudja kasuks ning TMS § 76 lg 1 kohaselt lisab kohtutäitur korduval arestimisel samasse arestimisakti ka teise sissenõudja andmed. Kui varasemal arestimisel tekkinud arestipandiõigusel on hilisema arestimise alusel tekkinust eelisõigus ning enne arestimist lepingu või seaduse alusel tekkinud pandiõigus on sissenõudja

arestipandiõigusest veel eespool (TMS § 65 lg 3), siis erandiks on TMS § 65 lg 4, mille kohaselt on lapse elatisnõude järjekoht on alati eespool, sõltumata arestimise muudest arestipandiõigustest eespool ning lapse elatisnõude alusel tekkinud arestipandiõigustel on sama järjekoht.

Arest lõpeb kas asja müügiga täitemenetluses või arestist vabastamisega TMS § 77 kohaselt. Kohtutäitur võib arestist vabastamist ilma nõude rahuldamiseta rakendada ainult sissenõudja taotlusel ja võlgniku nõusolekul (TMS § 77 lg 1). Võlgnik võib avalduse alusel ja sissenõudja nõusolekul ka ise endale kuuluvat ja arestitud vara müüa, kuid seda kohtutäituri kontrolli all, et tagada asja müügist saadava tulemi laekumist kohtutäituri ametialasele arvelduskontole (TMS § 102 lg 1 ja lg 4).

Rahatrahvi täitmise võimatuse puhul teavitab kohtutäitur sellest sissenõudjat, seda juhul kui määratud tähtaja jooksul summat ei tasuta, tähtaega ei pikendata või kui võlgnikul ei ole vara (TMS § 201 lg 1). Sellisel juhul tuleb sissenõudjal, saades kohtutäiturilt kirja sundtäitmise võimatusest, otsustada, kas lasta nõudel aeguda või asendada rahatrahv arestiga. Aega rahatrahvi sissenõudmiseks on kohtutäituril üks aasta täitemenetluse alustamisest, kuid mitte kauem kui kolm aastat väärteloosuse jõustumisest (TMS § 201 lg 1).

Kui puuduvad karistuse asendamist välistavad asjaolud, saadab sissenõudja avalduse rahatrahvi arestiga asendamiseks vastavalt karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 72 sätestatule kohtuotsuse täitmisele pööranud maakohtule (TMS § 201 lg 1). Asendada on võimalik vaid üle 400 eurost rahatrahvi, sest kümnele trahviühikule vastab üks päev aresti (KarS § 72 lg 2) ning rahatrahvi arestiga asendamise korral on aresti alammäär üks päev (KarS § 72 lg 3). Trahviühik vastavalt KarS § 47 lg 1 on neli eurot. Tulenevalt TMS § 201 lg 4 lõpetab kohtutäitur täitemenetluse rahatrahvi sissenõudes aresti mõistmise kohtumääruse alusel.

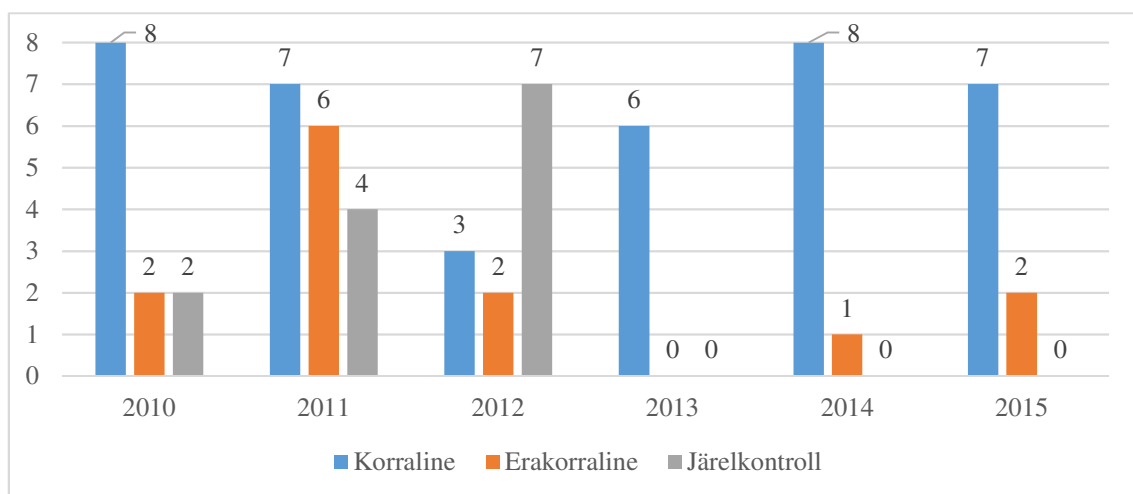
Kohtutäituril on vastavalt TMS § 206 lg 1 kohaselt kohustus selgitada võlgnikule tema õigust taotleda rahalise karistuse või varalise karistuse täitmise pikendamist. Kui rahalise karistusena või varalise karistusena mõistetud rahasummat määratud tähtpäevaks ei tasuta või kui osastatud rahalise karistuse tasumise tähtaega ei järgita ja rahalise karistusena või varalise karistusena mõistetud rahasumma tasumise tähtaega ei ole pikendatud ning võlgnikul ei ole vara, millele sissenõuet pöörata, teatab kohtutäitur hiljemalt kolme aasta

möödumisel rahalise karistuse või varalise karistuse kohtutäituri menetlusse võtmisest sissenõudjat täitmise võimatusel. Seda aga mitte hiljem kui seitsme aasta möödumisel kohtuotsuse jõustumisest. Kui puuduvad karistuse asendamist välistavad asjaolud, saadab sissenõudja avalduse rahalise karistuse või varalise karistuse asendamiseks vangistusega vastavalt KarS § 70 ja § 71 sätestatule kohtuotsuse täitmisele pööranud maakohtule (TMS § 206 lg 2).

Kui kohus on teinud määruse asenduskaristuse mõistmise kohta, lõpetab kohtutäitur asenduskaristuse mõistmise määruse alusel täitemenetluse rahalise karistuse ja varalise karistuse sissenõudes (TMS § 206 lg 4). Seejuures puudub võlgnikul endal võimalus asenduskaristust taotleda.

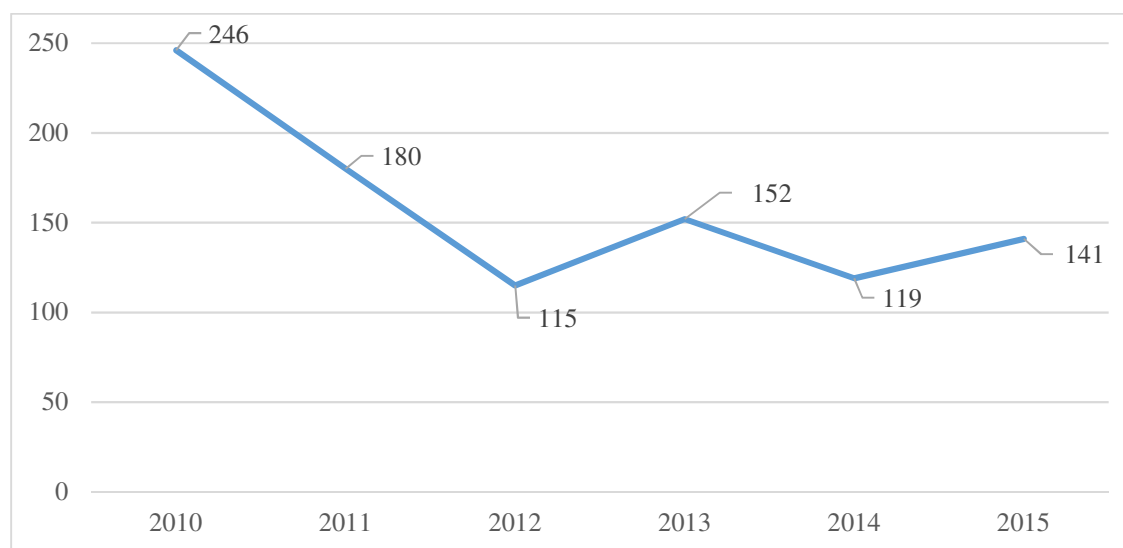
Alates 2001. aastast lõpetati kohtutäiturite tegevuse finantseerimine riigieelarvest ning avalikud ülesanded anti üle erasektorile. Selle reformi puhul nähti erasektori peamiste põhjustena vajadust tõsta efektiivsust ja parandada teenuse kvaliteeti. Reformi esialgsele edule vaatamata, on aga viimastel aastatel väljendatud rahulolematust nõuete sundtäitmisel. Täitesüsteemi puudused on viinud olukorrani, kus märkimisväärne osa nõudeid jääb sisse nõudmata. (Saar, *et al.*, 2016, lk 192-193)

KTS § 19 lg 7 kohaselt nimetab kohtutäituri ametisse ja vabastab ametist justiitsminister ning tema tegevuse üle teostab haldusjärelevalvet Justiitsministeerium (KTS § 54 lg 1). Justiitsministeeriumi järelevalve kohtutäituri ametitegevuse üle toimub vastavalt seadusele korralise kontrolli, erakorralise kontrolli ja järelkontrollina (vt joonis 1).

Joonis 1. Justiitsministeeriumi poolt teostatud kohtutäiturite büroode kontrollide arv 2010-2015 (Justiitsministeerium, 2016, lk 6).

2015. aastal viidi läbi seitse korralist kontrolli ning kahel juhul erakorraline kontroll. Kohtutäiturite tegevuse peale esitati 2015. aastal kokku 141 kaebust, mille põhjal viidi läbi järelevalvemenetlus, mis on võrreldes 2014 aasta 119 kaebusega kasvanud (vt joonis 2). Nende tulemusena algatati üheksa distsiplinaarmenetlust, kus viiel juhul tuvastati ametitegevuse nõuete rikkumine ja määrati karistus. (Justiitsministeerium, 2016, lk 5-6)

Joonis 2. Justiitsministeeriumile kohtutäiturite peale esitatud kaebused aastatel 2010-2015 (Justiitsministeerium, 2016, lk 6).

2015 aastal olid kaebuste aluseks kohtutäituri tegevusetus, see tähendab, et kohtutäitur viivitas menetlustoimingutega, näiteks esines viivitusi hüpoteegiga tagatud nõuete realiseerimisel ja isikuandmete eemaldamisel elatisvõlgnike nimekirjast. Mitmel juhul oli kohtutäitur pikaajalises viivituses sissenõudjale raha ülekandmisel, rikkudes seega TMS § 43 lg 1. Mitmel juhtudel tuvastati ka TMS § 53 lg 1 rikkumist ehk ülearestimise keelu rikkumist. Väga sageli on probleemiks elatusmiinimumi tagamine. (Justiitsministeerium, 2016, lk 7)

Riigikohus on asunud seisukohale, et TMS § 53 lg 3 ei reguleeri mitte üksnes vara arestimist, vaid ka selle müümise järjekorra kindlaksmääramist. Riigikohus toob välja, et kui TMS § 88 lg 4 kohaselt müüakse vara arestimise järjekorras, siis TMS § 97 lg 2 kohaselt peab vara müük lõpetatama niipea, kui müügi tulemusel saadud raha on piisav sissenõudja nõude ja täitekulude katmiseks. Seega tuleneb TMS § 53 lg 3 ka kohtutäituri õigus ja kohustus määrata sissenõudja ja võlgniku huve kaaludes kindlaks arestitud vara müümise järjekord. (Riigikohtu otsus 22.06.2007 nr 3-1-1-22-07)

Järelevalvemenetluse käigus tuvastati samuti mitmetel kordadel kohtutäituri ebaviisakas ja ebaetiline käitumine menetlusosalistega. Taoline käitumine rikub kohtutäiturite mainet, sest eelkõige lasub kohtutäituril siiski kohustus äratada usaldust (KTS § 2) ning solvav suhtlemislaad seda kindlasti ei tee.

Põhjused, miks täitemenetlus seni väga efektiivne pole olnud seisneb selles, et enamus võlgnikest on varatud, neil puudub nii sissetulek kui ka registervara ning selle tagajärjena on täitemenetluste kestvus väga pikk. Kohtutäiturid menetlesid nõudeid, mille täitmise perspektiiv on peaaegu olematu. Menetluse peatamise õigus annab nüüd kohtutäiturile omakorda aga võimaluse sissenõudjalt menetluse finantseerimist nõuda. See võib omakorda jälle muuta sissenõudja jaoks täitemenetluse kallimaks. Menetlused on teinud reeglina keeruliseks ja aeganõudvaks ka menetlusosaliste omavaheline vastasseis ning võlgniku soovimatus teha koostööd ning reeglina kulub kohtutäituril palju aega ja ressursi ka menetlusosaliste omavaheliste vaidluste lahendamiseks.

Kohtutäiturite õigusi laiendav seaduse eelnõu sai valitsuse heakskiidu 2016 aasta septembris ning on hetkel läbinud esimese lugemise (280 SE eelnõu menetluskäik). Selle eelnõu peamine eesmärk on tagada kohtutäituri teenus ka pärast tasumuudatusi, mis jõustusid 01.01.2017 ning millega pikeneb täitemenetluses nõude vabatahtliku täitmise tähtaeg ning kohtutäituri tasud muutuvad väiksemaks. Selle eelnõuga antakse kohtutäituritele õigus kõrvaltegevusena tegeleda osauhingu kaudu majandustegevusega, milles ta nõuab rahalise kohustuse täitmist nõudes, mille kohta puudub täitedokument. Muudatuse eesmärk on suurendada kohtutäiturite vabadust majanduslike otsuste tegemisel. Selline tegevus sarnaneb oma olemuselt juba inkassomenetlusele ning tagab eelduslikult täitemenetluse jätkusuutlikkuse ja tõhususe.

Samuti on eemaldatud kohtutäituritele kehtinud üks ametipiirangutest, mille kohaselt võib kohtutäitur nüüd muu hulgas tegutseda ka pankrotihaldurina (KTS § 5 lg 1). TMS § 46 sai juurde lõiked 3-5, mille alusel kohtutäitur sai õiguse hinnata võlgniku varalist seisut ja varatute võlgnike suhtes käivad täitemenetlused peatada. Sellist õigust on kohtutäituril võimalik kasutada juhul, kui nõuet on menetletud vähemalt kolm aastat.

Kokkuvõtvalt on kohtutäituril seadusest tulenevalt täitemenetluses väga oluline roll ning oma tegevuses peab ta tagama menetluse erapooletuse ja usaldusvääruse menetlusosaliste suhtes. Kohtutäiturite üle teostatav kontroll, millega kontrollitakse

ametitegevuse nõuetekohasust on olnud piisav, et välja tuua peamisi puudusi kohtutäiturite tegevuses, kuid aastate jooksul esinenud puudused on jäänud sisuliselt samaks. Ning kui kohtutäitur ei järgi täitemenetluse põhimõtteid, viivitades menetlustoimingutega, on ka kaebuste arv koheselt tõusujoonel. Kindlasti tuleb edaspidi tähelepanu pöörata olukorrale, kus kohtutäitur arestib võlgniku kogu sissetuleku arestivaba osa arvestamata. Võlgnikul on küll õigus esitada kaebus kohtutäiturile, kuid kui tähtaeg kaebuse esitamiseks on möödunud, jääb üle vaid võimalus esitada nõue sissenõudja vastu. Sellisel juhul peab võlgnik esitama hagiavalduse kohtusse, tasudes riigilõivu, kuid kui kogu tema sissetulek on arestitud, siis ei ole tal võimalik riigilõivu tasuda. Ja kuigi võlgnikul on veel võimalus taotleda ka riigilõivust vabastamist, siis kokkuvõttes on kogu see protsess ajamahukas ning seeläbi on võlgnikul oma õigusi efektiivselt ja mõistliku aja jooksul realiseerida keeruline.

Kohtutäituril on õigus ja võimalus menetluse käiku mõjutada, rakendades kaalutusõigust ehk diskretsiooni, arvestades igal üksikjuhtumil selle faktilisi asjaolusid. Sellise protsessi käigus võib tekkida küsimusi, mille puhul kohtutäitur võib vajada isiklike hinnanguid. Eelkõige tuleb kohtutäituril kaalutusotsuse langetamisel siiski lähtuda seaduse mõttest ja eesmärgist, kuid selle rakendamiseks ei ole kindlaid juhiseid. Ilma konkreetsete tingimuste ja piiranguteta on aga keeruline langetada õiglast kaalutusotsust ning see jätab ruumi interpretatsiooniks. Oluline on seejuures siiski see, et täitevvõim võib seadusega kehtestatud põhiõiguste piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada täiendavaid piiranguid (Riigikohtu otsus 24.12.2002 nr 3-4-1-10-02).

Seadusloome arengust nähtub, et kohtutäiturite ja täitemenetlusega seonduvate regulatsioonide välja töötamine on siiani toimunud. Praegune regulatsioon Eestis annab aga kohtutäituritele ulatusliku rolli faktiliste asjaolude tõlgendajana, mille piiriks siiski on seaduse eesmärk, seega ei tohi kohtutäitur lubada endale suuremat otsustusvabadust, kui seadus talle seda lubab. Eelkõige peab kohtutäitur hästi tundma asjassepuutuvat õigust ning oma ülesandeid ja kaalutusõiguse piire, et vastuolulisi huvisid tasakaalus hoida ning vastu võtta erapooletu ja eesmärgipärane otsus. Probleemiks võib siin osutada see, et liikmesriikides on täitevasutustel erinev õiguslik staatus ja ka pädevus, mis tuleneb omakorda siseriiklike õiguskordade erinevustest.

2. PIIRIÜLENE SUNDTÄITMINE

2.1 Euroopa Liidu piiriülese sundtäitmise regulatsioon

Isikute vaba liikumisega Euroopa Liidus kaasnevad tihti probleemid. Piiriülesed vaidlused ja nende lahendamine ning teises riigis kohtulahendi täitmisega seonduvad küsimused on järjest igapäevasemad. Juhul kui vähemalt ühe poole alaline elu- või asukoht või peamine elukoht on muus Euroopa Liidu liikmesriigis kui selles, kus asub vaidlust sisuliselt lahendav kohus, siis on tegemist piiriülese vaidlusega.

Õiguslase piiriülese koostöö suunas liiguti juba aastatel 1960-1968, kui võeti vastu Brüsseli konventsioon kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades. Kuid sellest ajast on palju möödunud ning väga palju jäi ka juba tookord veel teha (European Commission, 2013, lk 11). Samuti liiguti aina enam sinnapoole, kus tekkis vajadus tõelise õigusruumi järele, kus inimesed saaksid pöörduda kohtute ja täitevasutuste poole mis tahes liikmesriigist nii sama lihtsalt ja kiiresti kui oma riigis (European Commission, 2013, lk 12).

Igas Euroopa Liidu liikmesriigis täidetakse teises liikmesriigis vastu võetud otsust siseriiklikke regulatsioone silmas pidades, sest seni on täitemenetlust peetud pigem siseriiklikuks küsimuseks. Riikide suveräänsuse põhimõttest tulenevalt kehtivad ühe riigi õigusaktid üksnes iga riigi enda territooriumil ning üksnes juhul, kui teine riik seda võimaldab, saab ühes riigis tehtud kohtulahend omada jõudu ka teise riigi territooriumil (Torga, 2015, lk 55). Selleks, et täitemenetlus toimuks kõikides Euroopa Liidu riikides sarnaselt, on vaja ühtlustatud reegleid selle läbiviimiseks, kuid hetkel need puuduvad.

Piiriülest sundtäitmist Euroopa Liidu piires reguleerivad mitmed määrused, mis käsitlevad täitedokumenti ning selle piiriülest tunnustamist, selleks et lihtsustada ja kiirendada piiriüleste vaidluste lahendamist ning vähendada kohtuvaidluse kulusid võimaldades kohtulahendeid viivitamatult täita. Määruste kohaldamisala erinevat liiki asjades tuleb aga eraldiseisvalt kontrollida ning nende põhieesmärgiks on tõsta piiriüleste menetluste toimivuse tõhusust.

Piiriüleste nõuete menetlustega seonduvate regulatsioonide seas on peamiseks

sellekohaseks täitmist reguleerivaks aktiks Euroopa kohtualluvuse ja kohtutotsuste täitmise määrus tsiviil- ja kaubandusajades - Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001 (edaspidi kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise määrus). Nimetatud määrus asendas sisuliselt Brüsseli konventsiooni ning sellega sätestati kohtualluvuse reeglid ja teises liikmesriigis kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kord. Määruse kohaldamisalaks on tsiviilasjad ning seda ei kohaldata maksu-, tolli- ja haldusajades ega perekonna- ja pärimisasjades, pankroti- ja likvideerimismenetluses, sotsiaalabikindlustuses ning vahekohtu otsuste täitmisel.

Alates 10. jaanuarist 2015 peavad Eesti kohtud ja kohtutäiturid kohaldama Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrust (EL) nr 1215/2012, mis sisaldab kohtualluvuse määramise, kohtulahendite ja ametlike dokumentide tunnustamise ja täitmise sätteid. Selle määrusega lihtsustati tsiviil- ja kaubandusajades tehtud kohtulahendite vastastikust tunnustamist ja täitmist Euroopa Liidus. Siin on aga üks erand, nimelt üksnes kohtulahendid, mis langevad uue määruse ajalise kohaldamisalasse, kuuluvad tunnustamisele ja täitmisele uue määruse alusel, vanemate kohtulahendite ja muude täitedokumentide tunnustamise või täidetavaks tunnistamise üle otsustamisel tuleb kasutada vana Brüsseli I määrust (Torga, 2014, lk 305). Brüsseli määruseid ei saa rakendada riigisisestes vaidlustes, millel puudub piiriülene iseloom. Samuti on Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määruse artikkel 1 lõike 1 kohaselt selle kohaldamisalast endiselt välja jäetud maksu-, tolli- ning haldusajad ning riigi vastutuse asjad tegevuse või tegevusetuse eest riigivõimu teostamisel. Samuti määruse artikkel 1 lõige 2 kohaselt, ei saa sellele määrusele tugineda füüsiliste isikute õigus- ja teovõime küsimuste ning abielusuhtest tulenevate varaliste õiguste korral ja pärimisvaidluste puhul.

Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta - Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus EÜ nr 805/2004 (edaspidi täitekorralduse määrus) võimaldab nõude esitajal jõustada liikmesriigi kohtu otsus teistes liikmesriikides, järgides liikmesriikide kohtutes rakendatavat lihtsustatud tunnustamisprotseduuri. Sellega kaotati kõik sellised vahemeetmed liikmesriikides, kus kohtuotsuse täitmist taotletakse ning olid seni vajalikud teises liikmesriigis tehtud otsuste puhul ning seda juhul, kui võla laadi või suurust käsitleva vaidluse puudumist on võimalik tõestada. Samuti nagu kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise määrust, ei kohaldata täitekorralduse määrust riigitulude, tolli, haldusajade, riigivastutuse, abieluvara, pärimisasjade, pankrotimenetluse,

likvideerimismenetluse, sotsiaalkindlustuse ja vahekohtutega seotud nõuete täitmisele. (Alekand, 2010, 193)

Täitemenetluse seadustikus loetletud täitedokumentidest on täitekorralduse määruse alusel Euroopa Liidu piires täidetavad kohtuotsused ja –määrused tsiviilasjades (TMS § 2 lg 1 p 1, välja arvatud abieluvara, pärimist, pankrotti ja likvideerimismenetlust puudutavad lahendid), töövaidluskomisjoni, üürikomisjoni ja liikluskindlustuskomisjoni otsused (TMS § 2 lg 1 p 7) ning notariaalselt tõestatud kokkulepped (TMS § 2 lg 1 p 18).

Olukorras, kus võlgnik rahalisele nõudele vastuväiteid ei esita, saab kohtusse pöörduja Euroopa maksekäsmenetluse määruse – Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006 (edaspidi Euroopa maksekäsmenetluse määrus) alusel sisuliselt vaidluseta täidetava kohtulahendi. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlemise määruse – Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007 (edaspidi Euroopa väiksemate kohtuvaidluste määrus) raames on võimalik vaidlus lahendada juhul, kui võlgnik esitab vastuväite nõudele või kohtusse pöörduja ise soovib sisulist lahendust asjale. Seejuures ei tohi põhinõue ületada 2 000 eurot ja Euroopa maksekäsmenetlus peab olema ebaõnnestunud.

Euroopa maksekäsmenetluse määrus näeb ette alternatiivse menetluse tsiviilkohtumenetluse seadustikuga ette nähtud hagi- ja maksekäsmenetlusele. Kuigi see määrus on otsekohalduv, on seda reguleeritud eraldiseisvalt ka TsMS § 490¹. Näiteks määratletakse millised Eesti kohtud on pädevad Eesti kohtute poolt välja antud Euroopa maksekäske täidetavaks tunnistama ning millistes keeltes võetakse Eestis täitmiseks välisriigis välja antud Euroopa maksekäske.

Euroopa maksekäsmenetluse avaldusi saab esitada üksnes selliste nõuete sissenõudmiseks, mille näol on tegemist kindla rahasumma sissenõudmiseks suunatud nõudega, mille täitmise tähtaeg on saabunud ning mida saab kvalifitseerida Euroopa maksekäsmenetluse määruse artiklis 2 nimetatud tsiviil- ja kaubandusajaks. TsMS näeb aga ette maksekäsmenetluse määruses esitatavatele nõuetele rahalise piirmäära 6 400 eurot (TsMS § 481 lg 2²) vastupidiselt Euroopa maksekäsmenetluse määrusele, kus selline säte puudub ette ei näe. Lisaks kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise määruses ja täitekorralduse määruses välistatud valdkondadele, ei kohaldata maksekäsmenetluse määrust lisaks ka veel lepinguvälistest kohustustest tulenevate nõuete suhtes, juhul kui

puudub kokkulepe või kui võla olemasolu ei tunnistata.

Eesti kohtud peavad Euroopa maksekäsumenetluse määrust kohaldama lisaks nendele situatsioonidele, kus Eesti kohtule on esitatud avaldus Euroopa maksekäsu väljaandmiseks ja täidetavaks tunnistamiseks ka situatsioonides, kus Eestis on taotletud välisriigis välja antud Euroopa maksekäsu täitmist ning viidatud täitmise üle on võlausaldaja ja võlgniku vahel tekkinud vaidlus. Selline vaidlus saab Eesti kohtusse jõuda eelkõige kolmes situatsioonis:

1. kui võlgnik esitab TMS § 217 alusel kaebuse kohtutäituri otsuse või tegevuse peale (näiteks juhul, kui võlgniku arvates on kohtutäitur alustanud täitemenetlust ilma nõuetekohase täitedokumendi, näiteks Euroopa maksekäsu olemasoluta);
2. kui võlgnik esitab kohtule TMS § 221 alusel sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hagi, tuginedes seejuures Euroopa täitekorralduse määruse Art-s 22 viidatud alustele ning;
3. kui võlgnik taotleb Eesti kohtult Euroopa täitekorralduse määruse Art 23 alusel täitmise edasilükkamist või piiramist, olles eelnevalt vaidlustanud Euroopa maksekäsu selle päritoluriigis.

Euroopa maksekäsumenetluse tulemusel tehtud kohtulahendiga on võimalik minna otse Eesti kohtutäituri juurde ilma vajaduseta selline kohtulahend Eesti kohtu poolt eelnevalt täidetavaks tunnistada (Torga, 2015, lk 64).

Et tagada ligipääs efektiivsele õigusemõistmisele ning vältida keerulisi, aeganõudvaid ja kulukaid menetlusi, on Euroopa Liidus vastu võetud ka väiksemate kohtuvaidluste menetluse määrus, mille eesmärk on lihtsustada väiksemate nõuete puhul piiriüleste vaidluste lahendamist ning tagada ligipääs õiguskaitsele. Määrust kohaldatakse nõuetele summas kuni 2 000 eurot.

Alternatiivina Eesti lihtmenetlusele on võimalik vaidlust lahendada Euroopa väiksemate kohtuasjade menetluse raames, kus väikeste nõuete lahendamine toimub kirjalikult ja lihtsustatud korras. Seda saab kasutada juhul, kui Euroopa maksekäsumenetlus on ebaõnnestunud võlgniku vastuväite tõttu või soovib kohtusse pöörduja vaidluse siiski sisuliselt lahendada, samuti peab tegemist olema väiksema rahalise nõudega.

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse eesmärk on lihtsustada ja kiirendada väikeste nõuetega seotud kohtuvaidlusi ning vähendada nende kulusid. Euroopa väikeste nõuete menetluses tehtud kohtuotsust tunnustatakse ja täidetakse teises liikmesriigis ilma täitmismääruseta ja seda tunnustamist ei ole võimalik vaidlustada. (Aleksand, 2010, lk 195)

Väiksemate kohtuvaidluste menetluse kohaldamisalast välistatud valdkondade nimekiri on pikem kui kõigi eelmainitud määruste puhul. Reguleerimine ei laiene eelkõige maksu-, tolli- või haldusasjadele ja samuti riigi vastutusele, mis tuleneb riigi tegevusest või tegevusetusest riigivõimu teostamisel. Määrust ei kohaldata ka füüsiliste isikute seisundi või õigus- või teovõime suhtes; abielusuhtest, testamendist või pärimisest ning ülalpidamiskohustustest tulenevate varaliste õiguste suhtes; pankrotimenetluste, maksejõuetute äriühingute või teiste juriidiliste isikute likvideerimismenetluste, kohtulike kokkulepete, kompromisside ja muude sarnaste menetluste suhtes; sotsiaalkindlustuse suhtes; vahekohtumenetluse suhtes; tööõiguse suhtes; kinnisvara üürimise või rentimise suhtes, välja arvatud rahaliste nõuetega seotud hagid; eraelu puutumatus ja isikuõiguste rikkumise, sealhulgas au teotamise suhtes.

Mis puutub abielu ja vanemliku vastutusega seotud kohtuotsuseid, siis nende täitmist reguleerib Euroopa Nõukogu määrus (EC) nr 2201/2003 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega.

Kuigi kõik viidatud määrused reguleerivad piiriülest lahendamist, siis peab kohtusse pöörduja ise vastava taotluse esitama, et kohus kindlat määrust rakendaks. Nimelt peab kohtule avalduse esitama eraldi vormil, mis on lisana ära toodud vastava määruse juures. Otsus tehakse kohtusse pöörduja elukohariigis või kohtusse kaevatud ettevõtte asukohariigis, kui kohtusse pöörduja seda soovib. Menetlus viiakse läbi peamiselt kirjalikul teel ning poolte esindamine advokaadi poolt ei ole kohustuslik. Ning kuigi piiriüleste tsiviilasjade puhul saab kasutada erinevaid meetmeid, siis tuleb nende puhul kohtuotsus täita kooskõlas täitmiskoha järgse riigi eeskirjade ja menetluste kohaselt.

Infotehnoloogia kogu Euroopas on aasta aastalt paranenud ning edasi arenenud, mis on andnud võimaluse arendada ka võlgnikega seotud registreid ja andmebaase, kuid kõik on alles arenemisjärgus. Euroopa tasandil toimivad teatud määral kinnistusraamatute andmeid sisaldavad andmebaasid EULIS ja ELRA, kuid need ei ole otseselt

täitevasutustele suunatud ja seetõttu ilmselt ei aita kaasa ka täitemenetluse tõhusamaks muutmisele. Efektiivne ja kaasajastatud ligipääs informatsioonile peab aga olema tasakaalus võlgniku huvidega seonduvalt inimlikkuse, au ja privaatsusega (Berglund, 2009, pp. 276-277).

Põhjuseid, miks menetlusosalised võivad eelistada teises liikmesriigis kohtusse pöördumist Eesti kohtumenetlusele, võib olla mitmeid. Näiteks võib liikmesriigi kohtumenetlus olla odavam ja kiirem kui eeldatav Eesti kohtumenetlus (Torga, 2014, lk 680). Selline võimalus võib küll suurendada poolte õiguskindlust küsimuses, millise riigi kohtus nende vaidlusi lahendada saab, kuid võib kaasa tuua ka selle, et Euroopa Liidu liikmesriikide kohtud teevad samas asjas vastuolulisi lahendeid tulenevalt siseriiklikust õigusest (Torga, 2014, lk 686-687). Näiteks Euroopa Liidu õigusaktide puhul peab Eesti kohus arvestama Euroopa Kohtu seisukohtadega, riigisisese TsMS § 78 sisustamisel on Eesti kohtutel aga oluliselt suurem autonoomia.

Tuleks kindlasti arvestada sellega, et Eesti tunnustab üldiselt ühepoolset kõikide liikmesriikide lahendeid tingimustel, et need ei lähe vastuollu üldiste tingimustega, mille Eestis kehtivad kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise reeglid sellistele kohtulahenditele seavad. Selliste tingimuste hindamine enne lõpliku kohtulahendi tegemist on keeruline, sest hinnata, kas liikmesriigi kohtulahendi tunnustamine oleks Eesti avaliku korraga vastuolus, saab alles siis, kui kohtulahend on olemas. (Torga, 2014, lk 689) Juhul, kui mingi liikmesriigi kohtulahend ei lange Euroopa Liidu määruse kohaldamisalasse, tuleb sellise lahendi tunnustamisel, täidetavaks tunnustamisel ning täitmisel lähtuda üksnes Eesti riigisisestest õigusaktidest, milleks on TsMS ja TMS (Torga, 2015, lk 65).

Juba Euroopa Inimõiguste Kohus on *Hornsby v. Kreeka* lahendis jäänud seisukohale, et kohtusse pöördumise õigus sisaldab ka õigust kohtuotsuse täitmisele, sest muul juhul oleks kohtusse pöördumise õigus näiline, kui ühe liikmesriigi siseriiklik õigussüsteem lubaks jätta jõustunud siduva teise liikmesriigi kohtuotsuse täitmata ühe menetluspoole kahjuks (Euroopa Inimõiguste Kohtu 19.03.1997 otsus kohtuasjas nr 18357/91).

Kokkuvõtvalt on väljatöötamisel mitmed meetmed, millega tugevdatakse päritoluriigis tehtud kohtuotsuse õiguslikku mõju selles liikmesriigis, kus täitmist taotletakse, kuid on vähetõenäoline, et liikmesriigid võtavad töösse kooskõlastatud meetmed ning jõuavad

mõistliku aja jooksul kokkuleppele ühises lähenemisviisis. Seega üheks põhjuseks, miks võlausaldajate efektiivne sissenõude pööramine on raskendatud, on Euroopa Liidu liikmesriikide siseriiklike õiguslike regulatsioonide sisuline erinevus ning asjakohaste Euroopa Liidu üleselt kehtivate regulatsioonide puudumine.

Euroopa Liidu määruste edasiseks eesmärgiks peaks olema piirülese täitemenetluse õigusliku raamistiku ja ühiste reeglite veelgi täpsem kehtestamine, et tõsta menetluste toimivuse tõhusust. Need peavad põhinema vastastikkuse tunnustamise ja koostöö põhimõtetel ning need peavad vältima selliste olukordade teket, kus võlgnikule on jäetud võimalus oma vara või kohtumenetlust ühest Euroopa Liidu liikmesriigist teise liikmesriiki viia, sest see tagab talle soodsama õigusliku seisundi ja võimaluse valida meelepärasem kohtualluvus.

Enamus eksisteerivaid määruseid mõjutab territoriaalsuse printsiip, sest võlgnik võib olla menetlusosaline mitmes paralleelselt käimasolevas erinevas menetluses, kuid iga konkreetse liikmesriigi territooriumil kehtib erinev siseriiklik seadusandlus. Samas nii nagu ka teistes valdkondades, peab ka täitemenetluse valdkonnas iga liikmesriik ühe või teise küsimuse reguleerimisel arvestama Euroopa Liidu õigusega, seal hulgas nelja põhivabadusega: isikute vaba liikumine, kaupade vaba liikumine, teenuste vaba liikumine ja kapitali vaba liikumine. Senised Euroopa Liidu määrused aga ei ürita harmoniseerida, vaid vastupidi annavad ette raamistiku, milles liikmesriigid saavad tegutseda. Määruste põhilisteks puudusteks ongi nende piiratud kohaldamisala ja see, et need ei sisalda harmoniseerivaid sätteid siseriikliku õiguse jaoks.

2.2 Piiriülese sundtäitmise kaasnevad probleemid

Nii nagu eelmises peatükis sai kirjutatud, siis hetkel puuduvad ühtlustatud reeglid täitemenetluse läbiviimiseks selliselt, et menetlus toimuks kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides ühetaoliselt. Hetkel toimub menetlus igas riigis vastavalt täitmisriigi seadusandlusele ja kehtivale õiguskorrale. Probleeme põhjustavad Euroopa Liidu liikmesriikide õiguslike regulatsioonide erinevused.

Euroopa Liidu määruste üheks põhieesmärgiks on reguleerida rahvusvahelise kohtualluvuse jaotust eri liikmesriikide kohtute vahel, tagamaks, et liikmesriikides

asuvad isikud teaksid, millistes liikmesriikides neid tsiviilvaidlustes hageda saab ning milliste liikmesriikide kohtutesse nad oma nõuetega pöörduda saavad. Võrreldes riigisiseste vaidlustega on rahvusvahelise iseloomuga vaidlused aga sageli oluliselt keerulisemad.

Piiriülest sundtäitmist Euroopa Liidu piires reguleerivad mitmed Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrused, mis käsitlevad täitedokumente ja selle piiriülest tunnustamist. Siinkohal tuleb aga arvesse võtta seda, et õiguse ühtlustamine Euroopa Liidus ei hõlma sundtäitmise mõttes mitte kõiki nõudeid, mis on täidetavad TMS alusel, vaid ainult eraõiguslikke nõudeid ja neidki mitte täieulatuslikult (Aleksand, 2010, lk 191).

Juba ainuüksi kontseptsiooni ja mõistete erinevus erinevates liikmesriikides tekitab probleeme. Lisaks tuleb tähelepanu pöörata ka teoreetilistele küsimustele, nagu näiteks ajaloolised tagamaad ja siseriiklike süsteemide funktsioonid ning samuti keeleline tähendus, kas mõisted tähendavad täpselt sama asja ning kas andmed on sellisel juhul üldse võrreldavad. Väga paljudes liikmesriikides on nii seadused kui seadustikud sadu lehekülgi, seega ükskõik milline võrdlev uuring on seotud riskiga, et tulemus võib olla pealiskaudne. (Demmke, 2010, pp. 7)

Euroopa Nõukogu määrus kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades kohaldamisalaks on tsiviilasjad ning seda ei kohaldata maksu-, tolli- ja haldusajades suhtes ega perekonna- ja pärimisasjades, pankroti- ja likvideerimismenetluses, sotsiaalkindlustuses ning vahekohtu otsuste täitmisel. Määruse alusel kuuluvad täitmisele ainult pärast määruse jõustumist väljaantud dokumendid. Eestis saab teistest liikmesriikidest pärit dokumente täita ja teises liikmesriigis Eestist pärit dokumente täita, kui dokument on välja antud pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga 01. mai 2004.

Kuigi kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise määruse alusel tundub menetluse läbiviimine lihtne, siis ei ole sellega kõrvaldatud kõiki tõkkeid kohtuotsuste vabale liikumisele Euroopa Liidus. Peasas on ikkagi aeganõudev otsuse täidetavuse kohta kinnituse saamine nii päritolu- kui ka täitmisriigis (Aleksand, 2010, lk 192). Euroopa maksekäsmenetluse määruse puuduseks on näiteks ebapiisav reguleerimisala, sest see ei puuduta ei finantsinstitutsioone ega ka juriidiliste isikutega seotud maksejõuetuse probleeme.

Piiriülel viiakse täide aga väga väike osa teises liikmesriigis tehtud kohtuotsustest, sest kuigi väiksemate kohtuvaidluste menetlus ise on sisuliselt lihtne ja tasuta, siis võlgnikud tihti ei soovigi oma kohustusi täita. Selleks, et sissenõudja saaks menetlust jätkata, tuleb tal võtta kasutusele lisameetmeid ja seetõttu jäetakse tihti menetlus pooleli, sest seeläbi võib menetlus muutuda juba tasuliseks ja ka siseriiklikud protsessid võivad olla keerukad.

Täitemenetluses on tihtipeale probleemiks mitte see, et otsuseid ei soovita täita, vaid et otsuseid ei suudeta täita (Annus, 2002, lk 227). Täitemenetluse eesmärgiks on olla võimalikult kiire ja tulemuslik ning see tuleks viia ellu võimalikult väikeste kuludega. Samas peab leidma lahendusi ka selles osas, et võlgnikul tekiks võimalus oma võlgnevustest täielikult vabaneda ning sellisel juhul ei ole eesmärk võimalikult kiirele lahendusele mitte alati eesmärgikohane, kuna praktikas on peaaegu võimatu eristada maksevõimetust ja tahtmist mitte maksta.

Tsiviilõiguslike nõuete piiriülese täitmiseks Euroopa Liidus ei eksisteeri piisaval määral eraõiguslikke regulatsioone. Samas varieeruvad ka olemasolevate siseriiklike täitmise tingimused kardinaalselt kogu Euroopa Liidus ning see võib soodustada meelepärase kohtualluvuse valimist.

Samuti on piiriülese menetluse korral ebaselge hagi tagamise kaitsemeetme täitmine, sest pole üheselt arusaadav, millise riigi kohtutel, millistel tingimustel ja millise vara või isikute suhtes on õigus neid kohaldada. Lisaks võib kaitsemeetmete kohaldamine piiriülestes vaidlustes olla sageli keeruline ja seda põhjusel, et kohtutäituritel ning kohtutel puuduvad reeglina praktilised võimalused kohaldatud hagi tagamise või esialgse õiguskaitse meetmeid teistes liikmesriikides maksuma panna ning pooltel on selliste vaidluste puhul lihtsam kaitsemeetmete täitmisest kõrvale hoida. (Lepik, Torga, 2013, lk 742)

Siiani kehtinud reeglistik kaitsemeetmete piiriülest efektiivset taotlemist ja täitmist ei soodustanud ning üheks selliseks ajutiseks kaitsemeetmeks on ka võlgniku pangakonto arest. Olukorra parandamiseks on Eesti valitsus heaks kiitnud Euroopa Komisjoni poolt algatatud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) 655/2014, millega loodi Euroopa pangakonto arestimise määrus (edaspidi pangakonto arestimise määrus) ning 2014 aasta aprilli seisuga on see ka esimesel lugemisel vastu võetud ja seda kohaldatakse alates 18. jaanuarist 2017. Seda menetlust saab rakendada ühe võimalusena siseriikliku

õigusega ette nähtud menetlusteks, kuid on kohaldatav vaid piiriüleste juhtumite puhul. Määrus loob võlausaldajale õiguse taotleda kohtult oma nõude kaitseks võlgniku konto arestimist, mille üldiseks eesmärgiks on piiriülestes olukordades võlgniku jaoks täitemenetlusest kõrvalehoidmise keerulisemaks muutmine. Samas ei too see määrus Eesti kohtutele juurde oluliselt uusi lisavõimalusi, sest TsMS § 382 lg 3 alusel said Eesti kohtud ka enne Euroopa pangakonto arestimise määruse jõustumist Eesti pankades asuvate panga arvetega seoses hagnosis tagada, isegi kui põhivaidlus allus mõnele teisele Euroopa Liidu liikmesriigi kohtule (Lepik, Torga, 2013, lk 747-748). Samuti ei loo see määrus alust võlausaldajale raha maksmiseks, selleks tuleb võlausaldajal endiselt saada täitedokument ning pöörata see täitmisele riigis, kus võlgnikul vara on. Erisuseks on ka määruse artikkel 31, mille kohaselt ei mõjuta võlgniku konto arestimine summasid, mida ei saa täitmise liikmesriigi õiguse alusel arestida. Seega ei harmoneeri määrus liikmesriikide riigisisest õigust osas, mis puudutab arestimisele mittekuuluvate summade kohaldamist (Eestis näiteks kehtiv elatusmiinimum) (Pavlovskaja, Sein, 2014, lk 559).

Avalik-õiguslik nõuete puhul on Eestis garanteeritud otsuste täitmise vääratus ning riik ei saa mingisuguseid üllatavaid ja ootamatuid abinõusid ette võtta (Aleksand, 2010, lk 13). Kui aga riik oma otsuste täitmist tõhusalt ei taga, siis puudub võlgnikel motivatsioon tasumiseks ning see omakorda loob usaldamatuse nii riigi kui seadusandluse vastu. Selliselt kaotab täitemenetlus kui riigi sunnifunktsioon oma mõtte ning võlausaldajad leiavad muud võimalused oma õiguste realiseerimiseks, seal hulgas ka mittelegaalseid.

Avaliku võimu teostamisel läbi täitemenetluse on oluline arvestada ka avaliku sektori traditsiooniliste väärtustega. Neid väärtusi pole alati võimalik otseselt majanduslike väärtustega võrrelda ning mõõta, kuid kindlasti ei tohiks need erasektori kaasamisel tähelepanu alt välja jääda. Seega tuleb arvesse võtta, et avalike ülesannete täitmisel tuleb tugineda ka võrdsele kohtlemisele, demokraatiapõhimõttest tulenevale täitevvõimu teostajate seaduslikkusele ja vastutusele, teostamise kvaliteedi ja stabiilsuse tagamisele ning samuti avaliku võimu kohustusele austada igäühe põhiõigusi. (Annus, 2002, lk 227)

Kohtutäituri näol on tegemist eraõigusliku subjektiga, kes enda töös peab aga arvestama ka oma majanduslike huvidega. Läbiviidud täitemenetluse reformi üheks eesmärgiks oligi kasumi teenimise läbi tekitada konkurentsi, selleks et erasektoris eksisteerivate vahenditega saavutada kohtutäiturite ametikohustuste parem ja efektiivsem teostamine.

Seega on võlgnikule, kelle pärast täitemenetluse alustamine on vajalikuks osutunud, pandud ka täitekulude tasumise kohustus.

Ühiskondlikust seisukohast oleks parimaks tulemuseks lõppkokkuvõttes see, kui võlgnik oma kohustused siiski vabatahtlikult täidaks ning seeläbi täitekulud selle kaudu minimaalsetena hoiab. Siiski tuleb tähelepanu pöörata sissenõudjate erisustele eraõiguslike ja avalik-õiguslike nõuete korral. Võlgnevusega tegelemisel on erõiguslikel sissenõudjatel oluliselt suuremad võimalused kui seda on avalik-õiguslikel sissenõudjatel. Kui eraõiguslikul sissenõudjal on võimalus võlgnevuse sissenõudmisest täielikult loobuda või siis pikemaks ajaks maksegraafik sõlmida, siis avalik-õiguslikul sissenõudjal sellised valikud puuduvad, sest nõude sundäitmisele andmise kohustus tuleneb seadusest. Samuti on avalik-õiguslikul sissenõudjal piiratud võimalused pikemaks ajaperioodiks maksegraafiku sõlmimisel, sest tsiviilnõuetel ja avalik-õiguslikel nõuetel on erinevad aegumistähtajad, mis seavad ka väga erinevad ajalised piirid nõuete sissenõudmisele. Majandusliku motivatsiooni loomine ei pruugi aga olla õige, sest rahvas ei pea kindlasti õiglaseks seda, et avaliku võimu teostamisega on võimalik saada miljonäriks. Muuhulgas tuleb arvesse võtta ka demokraatia põhimõtet, et avaliku võimu teostajad peavad oma tegevusest aru andma ning selle eest ka vastutama. (Annus, 2002, lk 226-227)

Kuna kohtutäitur täidab ametitoiminguid tehes avalikke ülesandeid, siis on tema ja ametitoimingus osalejate vahel avalik-õiguslikud suhted. Kuigi kohtutäituri ametivastutus moodustab osa riigivastutusõigusest, siis asjaolu, et seda ametit peab füüsiline isik ning et riigi asemel vastutab kohtutäitur isiklikult, ei muuda see avalik-õiguslikku suhet eraõigussuhteks. (Andresen, 2006, lk 602) Kohtutäitur vastutab oma ametikohustuste rikkumise tagajärjel tekkinud kahju eest isiklikult (KTS § 9 lg 1) ning riik sellise süüliselt tekitatud kahju eest ei vastuta. Kui aga kohtutäitur eksib Euroopa õiguse vastu ning tema tegevus on läinud vastuollu Euroopa Liidu õigusega, mis võib kaasa tuua kahju hüvitamise nõude Euroopa õiguse alusel, siis on küsimus, kas sellise süülise eksimuse korral vastutab liikmesriik või endiselt kohtutäitur isiklikult. Kuigi avalik-õiguslike ülesannete õigusvastase täitmisega tekitatud kahju eest peab vastutama ennekõike riik, siis Eesti põhiseadus ja Euroopa Liidu õigus võimaldavad riigil määrata vastutavaks isikuks ka muu avaliku võimu kandja. Sellisel juhul säilib riigil kohustus tagada, et kahju hüvitamise õigust oleks võimalik realiseerida (Andresen, 2006, lk 611).

Nüüd kui kohtutäiturite tegevusvaldkonda on Eestis laiendatud ning kohtutäiturite pädevusse on antud ka faktide tuvastamine ning inkassoteenuse osutamine, siis on eraõiguslike nõuete osas astunud samm edasi ning täitemenetlus selles valdkonnas on eeldatavasti jätkusuutlik. Kuna aga järjepidevalt on vähenenud avalik-õiguslike täitemenetluse suunatavate nõuete arv, siis võiks uuesti kaaluda avalik-õiguslike nõuete täitemenetluse läbiviimise õiguse üle andmist näiteks Maksu- ja Tolliametile. Antud muudatus ei seaks ohtu Eesti kohtutäiturite jätkusuutlikku tegutsemist, sest neile määratakse eraldi ainult teatud kindlat tüüpi menetluste läbiviimise pädevus.

Liikmesriikides on kehtestatud erinevad regulatsioonid, kus avalikke ülesandeid teostatavatel isikutel on erinevad võimalused täitetoimingute teostamiseks, seega aluspõhimõtete erinevused on oluliseks probleemiks, miks hetkel ei ole võimalik luua ja kehtestada üheselt kehtivaid meetmeid. Eesmärgiks peaks samuti olema ka täitevasutuste õiguste edasi arendamine, et neil oleks võimalik omandada asjakohast informatsiooni kõikidest võimalikest teabeallikatest, nagu näiteks erinevatest andmebaasidest (Berglund, 2009, pp. 274). Euroopa Liidu asjakohast regulatsiooni, mis sätestaks kohustuse ühtlustada siseriiklike õiguskordi täitemenetluse raames informatsioonile ligipääsu võimaldamise mõttes, ei eksisteeri (Berglund, 2009, pp. 271).

Eelmises peatükis kirjutatu põhjal võib väita, et Euroopa Liidus on võlausaldaja jaoks piiriülese täitemenetluse realiseerimine üldjuhul probleemne ning edendamist vajavad ka registrid nii andmete edastamise kui saamise osas, et teabevahetust parandada ning et selle teabe olemasolu lihtsustaks tööd. Euroopa Liidus aga ei eksisteeri ühtset regulatsiooni andmebaaside osas, mis tagaks ligipääsu erinevatele andmetele kõikides liikmesriikides.

Euroopa Liidus tagab varale sissenõude pööramist liikmesriikide siseriiklikes õiguskordades võlgniku vara avalikustamise kohustus, kuid riigiti esineb nendes põhimõtetes erinevusi. Kuivõrd täitemenetluse protsessi on seni nähtud kui siseriiklikku küsimust, täidetakse igat välisriigi otsust siseriiklike regulatsioone järgides (Lindfors, 2012, pp. 346). Tulevikus tuleks vähendada märgatavalt territoriaalsuse printsiipi Euroopa Liidus, kuna suund on piiriüleste täitemenetluse efektiivsust tõstvate määruste suunas (Lindfors, 2012, pp. 356).

Eri õigusaktide kohaldumise kontrollimisel tuleks kindlasti tähelepanu pöörata ka sellele, et igal õigusaktil on oma kindel sisuline ja ajaline kohaldamisala. Õige akti valimiseks ei piisa ainult sellest, et teatakse, milline õigusakt teiste suhtes prioriteeti omab, vaid kontrollida tuleb ka seda, kas prioriteeti omava õigusakti kohaldamise eeldused on üldse täidetud. (Torga, 2015, lk 60)

Kokkuvõtvalt põhjustavad peamisi probleeme Euroopa Liidu liikmesriikides eksisteerivate siseriiklike õiguslike regulatsioonide erinevused. Nende liikmesriikide õiguskordade aluspõhimõtete erinevuste tõttu, ei ole hetkel ka ühtset täitemenetluse regulatsiooni kehtestada võimalik. Euroopa Liidus puudub regulatsioon erinevate registrite ja andmebaaside osas ning hetkel ei eksisteeri ka selleks ühtegi algatust. Toimivad lahendused on alles arenemisjärgus ja üldised ning ei hõlma täitevasutuste koostööd. Euroopa Liit peab kindlasti edasise plaanina spetsiaalsete andmebaaside loomist kaaluma ja ka vastavad regulatsioonid vastu võtma ning kehtestama. Seda kõik selleks, et tõsta piiriülese täitemenetluse efektiivsust ja tõhusust.

Euroopa Liidu liikmesriikide siseriiklikud õiguskorrad nõuavad ligipääsu võimaldamiseks registritele erinevate nõuete, seal hulgas just andmekaitse nõuete täitmist ja annavad täitevasutustele erinevad volitused. Seetõttu on teatud liikmesriikides võlgnik, võlausaldaja ja täitevorgan erinevatel positsioonidel ja seetõttu piiriülesest omavahel ka ebavõrdsetes olukordades. Sellest tulenevalt ilmneb ka vajadus võimaldada regulatsioonidega liikmesriikide võlausaldajatele piiriüleste nõuete täitmisel võrdsem olukord aga ka tõhusam ja kiirem infovahetus.

Euroopa Liidu kohtulahendite ja muude tsiviilõiguslike täitedokumentide Eestis tunnustamist, täidetavaks tunnistamist ja täitmist reguleerivad mitmed erinevad määrused, millel igal juhul on oma kindel ajaline ja sisuline kohaldamisala. Kõik määrused aga ei lähtu samasugustest alustest, mõnda määrust kohaldatakse enne selle jõustumist tehtud lahendite suhtes, mõni näeb ette ainult liikmesriigi tunnustamise menetluse, mõni aga reguleerib nii täidetavaks tunnistamist kui täitmist. Seega orienteerumine nendes määrustes ning neist arusaamine on rohkem kui keeruline tavalistele menetlusosalistele, kuid ka võlausaldajad ja võlgnikud peavad mõistma enda õigusi ja kohustusi, et toiminguid planeerida ja ellu viia. Piiriüleste võlgade menetlemise lihtsustamine on määrava tähtsusega ühisturu nõuetekohaseks toimimiseks.

KOKKUVÕTE

Täitemenetluse puhul on tegemist universaalmenetlusega, sest nii eraõiguslike kui avalik-õiguslike nõuete täitmine on üldjoontes sama. Mõlemat reguleerivad täitemenetluse seadustik ja kohtutäituri seadus ning seega ei tehta vahet eraõigusliku või avalik-õigusliku isiku vahel. Täitemenetluses on väga oluline roll kohtutäituril, kes täitemenetluse eesmärki silmas pidades peab täitemenetlust juhtima selliselt, et selle eesmärk – nõude edukas sundtäitmine - täidetud saaks. Kui õigusrikkumise eest määratud nõuet võlgnikult tulemuslikult sisse ei nõuta, ei mõjuta see ka isikut hoiduma uutest õigusrikkumistest.

Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et õiguslasel koostööl on tänapäeva maailmas üha suurem tähtsus. Olukorras, kus majandustegevusel ei ole piire, esineb praktiline vajadus teha tihedamat koostööd ka valdkondades, mida traditsiooniliselt iga riigi siseasjaks seni peetud on. Eriti teravalt tuleb koostöövajadus esile Euroopa Liidu kontekstis.

Lõputöö uudsus seisnes selles, et kuigi Euroopa Liidus on vastu võetud mitmeid õigusakte, et lihtsustada ja kiiremaks teha piiriüleste vaidluste lahendamist, siis endiselt on kitsaskohaks see, et neid saab rakendada vaid piiriülestes tsiviil- ja kaubandusasjades ning nende kohaldamisalast jäävad välja kõik haldusasjad.

Lõputöö probleem seisnes selles, et iga liikmesriik omab enda õigussüsteemi ning mida rohkem on riike, seda keerulisema on omada ülevaadet erinevatest õigussüsteemidest. Õiguse ühtlustamine on sellises kontekstis vältimatu, kuid see ei toimu kiiresti, sest täitemenetluse puhul on seni olnud tegemist pigem siseriikliku teemaga.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada erisused ja kaasnevad probleemid nõuete sundtäitmisel Eesti ja Euroopa Liidu näitel. Töö eesmärgi saavutamiseks oli püstitatud neli uurimisülesannet.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade sundtäitmise mõistest ja üldistest põhimõtetest. Isiku kohustuste täitmisele sundimiseks on riigi poolt loodud sundtäitmise instituut. Sundtäitmine on õigus, mis reguleerib riiklike õigustega organi tegutsemist ning sundtäitmise ülesandeks on sundida võlgnikku tegema sooritust, mida ta vabatahtlikult teha ei taha. Sundtäitmine on täitemenetluses materiaalõiguse maksmata panemine ning

selleks kasutatakse riiklikku sundi. Kohtutäitur alustab võlgniku suhtes sundtäitmist juhul, kui võlgnik ise nõude summat vabatahtlikult ei tasu.

Teiseks uurimisülesandeks oli välja tuua kohtutäituri tegevuse põhimõtted ja anda ülevaade tema rollist sundtäitmise menetluses. Kohtutäituril on seadusest tulenevalt täitemenetluses väga oluline roll ning oma tegevuses peab ta tagama menetluse erapooletuse ja usaldusvääruse menetlusosaliste suhtes. Kohtutäiturite üle teostatav kontroll, millega kontrollitakse ametitegevuse nõuetekohasust on olnud piisav, et välja tuua peamisi puudusi kohtutäiturite tegevuses, kuid aastate jooksul esinenud puudused on jäänud sisuliselt samaks. Kohtutäituril on õigus ja võimalus menetluse käiku mõjutada, rakendades kaalutusõigust ehk diskretsiooni, arvestades igal üksikjuhtumil selle faktilisi asjaolusid. Praegune regulatsioon Eestis annab kohtutäituritele ulatusliku rolli faktiliste asjaolude tõlgendajana, mille piiriks siiski on seaduse eesmärk, seega ei tohi kohtutäitur lubada endale suuremat otsustusvabadust, kui seadus talle seda lubab. Eelkõige peab kohtutäitur hästi tundma asjassepuutuvat õigust ning oma ülesandeid ja kaalutusõiguse piire, et vastuolulisi huvisid tasakaalus hoida ning vastu võtta nii erapooletu kui eesmärgipärane otsus.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida Euroopa Liidu piiriülese sundtäitmise seaduse seotud määrusi ning vaadata üle olemasolevate regulatsioonide kohaldamisalatus ja reguleerimisese. Euroopa Liidu kohtulahendite ja muude tsiviilõiguslike täitedokumentide tunnustamist, täidetavaks tunnistamist ja täitmist reguleerivad mitmed erinevad määrused, millel igal juhul on oma kindel ajaline ja sisuline kohaldamisala. Kõik määrused aga ei lähtu samasugustest alustest, mõnda määrust kohaldatakse enne selle jõustumist tehtud lahendite suhtes, mõni näeb ette ainult liikmesriigi tunnustamise menetluse, mõni aga reguleerib nii täidetavaks tunnistamist kui täitmist. Seega orienteerumine nendes määrustes ning neist arusaamine on rohkem kui keeruline tavalistele menetlusosalistele. Samuti on endiselt kitsaskohaks see, et need määrused ei hõlma sundtäitmise mõttes mitte kõiki nõudeid, mis on täidetavad täitemenetluse seadustiku alusel, vaid ainult eraõiguslikke nõudeid ja neidki mitte täieulatuslikult.

Neljandaks uurimisülesandeks oli välja tuua olulisemad piiriülese sundtäitmise kaasnevad probleemid. Kuigi väljatöötamisel on mitmed meetmed, millega tugevdatakse päritoluriigis tehtud kohtuotsuse õiguslikku mõju selles liikmesriigis, kus täitmist

taotletakse, on siiski vähetõenäoline, et liikmesriigid võtavad töösse kooskõlastatud meetmed ning jõuavad mõistliku aja jooksul kokkuleppele ühises lähenemisviisis. Seega üheks põhjuseks, miks võlausaldajate efektiivne sissenõude pööramine on raskendatud, on Euroopa Liidu liikmesriikide siseriiklike õiguslike regulatsioonide sisuline erinevus ning asjakohaste Euroopa Liidu üleselt kehtivate regulatsioonide puudumine. Areng selles küsimuses on prognoosimatu, sest pole võimalik ette näha, kuidas asjad praktikas tegelikult toimima hakkavad.

Kuigi olemasolevate regulatsioonide täiendustega on oodata tulevikus otsuste täitmise efektiivsuse tõusu, eksisteerib siiski vajadus täiendada ja ühtlustada Euroopa Liidu regulatsioone veelgi enam. Edaspidi vajaks põhjalikku analüüsimist erinevate liikmesriikide siseriiklik õiguskord, et selle tulemusena saaks teha ettepanekuid muudatusteks ja täiendusteks efektiivsemaks piiriüleseks täitemenetluseks, kas siis ühtlustades siseriiklikke õiguskordi või kehtestades siseriiklikke õiguskordi arvestavad piiriülesed meetmed.

SUMMARY

Enforcement procedure is a universal procedure, as the enforcement of private and public law claims generally follows the same proceedings. Bailiff holds an important role in the enforcement procedure, as they have to manage the proceedings in such a way that the purpose of the enforcement procedure, i.e. successful compulsory enforcement of claims, is achieved. The European Union is based on justice, and its duty is to ensure all citizens of the EU equal access to law, and through it, guarantee effective legal protection in all Member States. The system of mutual recognition of court decisions must function, concepts should be defined unambiguously, and applications for legal assistance should be met speedily and effectively.

The thesis is entitled “Cross-border compulsory enforcement of claims and the problems connected with it, based on the examples from Estonia and the European Union”. It is written in Estonian and consists of 46 pages. The author used 40 sources, including Estonian and foreign theoretical literature, research publications, court decisions and legislations. The thesis includes two diagrams.

The aim of this thesis was to analyse and ascertain the distinctive features and problems in the compulsory enforcement of claims on the basis of examples from Estonia and the European Union. To achieve this aim the author:

1. Gives overview of the concept and principles of compulsory enforcement.
2. Analyses the principles of the activities of the bailiff, and how they are followed in practice.
3. Gives overview and analysis the regulations on the cross-border compulsory enforcement in the European Union.
4. Points out the main problems and bottlenecks connected with compulsory enforcement of cross-border claims.

As a result of the diploma thesis the author has reached to the conclusion that despite of some shortcomings the existing regulation procedures adequately ensure that the cross-border procedures can take place. When the claim imposed for an offence is not

successfully collected from the debtor, it will not influence the person to refrain from committing new offences.

However, the biggest problem is still the different national legal systems of Member States, because so far, the enforcement has traditionally been considered as each country's internal affair. In order to effectively carry out the enforcement proceedings, the author of the work outlined in the conclusions that European Union should in further plans establish cross-border measures that take into account varying national regulations. Still there is little likelihood that the Member States will take the harmonised measures into use and reach an agreement on common approach within reasonable time.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Alekand, A., 2010. *Täitemenetlusõigus*. Tallinn: Kirjastus Juura.

Andresen, E., 2006. *Riigivastutus ilma riigi vastutusest: notari, kohtutäituri ja vandetõlgi isiklik ametivastutus Euroopa õiguse ja riigiõiguse vaatepunktist*. Tallinn: Juridica, nr 9, lk 601-611.

Annus, T., 2002. *Riigi funktsioonide delegeerimine eraõiguslikele isikutele kohtutäiturite näitel*. Tallinn: Juridica, nr 4, lk 224-229.

Berglund, M., 2009. *Cross-border Enforcement of Claims in the EU: History, Present Time and Future*. Kluwer Law International.

Demmke, C., 2010. *Civil Services in the EU of 27 – Reform Outcomes and the Future of the Civil Service*. EIPASCOPE, No 2. [Võrgumaterjal] Leitav: http://aei.pitt.edu/29755/1/20101022095936_Eipascope_2010_2_Article1.pdf [Kasutatud 25.03.2017].

Euroop Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12.12.2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus.

Euroopa Inimõiguste Kohtu 19.03.1997 otsus kohtuasjas 18357/91 Hornsby versus Kreeka.

Euroopa Nõukogu määrus (EC) nr 2201/2003, 27.11.2003, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta kohtuasjades

Euroopa Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22.12.2000 kohtualluvuse ja kohtuotsuse täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12.12.2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) nr 655/2014, 15.04.2014, millega luuakse Euroopa pangakonto arestimise määrus

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21.04.2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007, 11.07.2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus.

European Commission. 2013. *Compendium of European Union Legislation on Judicial Cooperation in Civil and Commercial Matters*. Publications Office of the European Union. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://ec.europa.eu/justice/civil/files/compendium_civil_2013_en.pdf [Kasutatud 27.03.2017].

Justiitsministeerium, 2016. *Järelevalve aruanne. Järelevalve ja õigusteenistuse talitus*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kohtutaiturite_notarite_ja_pankrotihaldurite_2015._aasta_riikliku_jarelevalve_aruanne.pdf [Kasutatud 26.03.2017]

Karistusseadustik (2017).

Kennett, W., 2000. *The Enforcement of Judgements in Europe*. Oxford University Press.

Kerameus, K. D., 1998. *Enforcement in the International Context. Collected courses of The Hague Academy of International Law*. Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.

Kinnisasja sundvõõrandamise seadus (2017).

Kohtutäituri seadus (2017).

Kohtutäituri seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 280 SE. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/0b9175e0-ff09-4491-b43d-4b496793df24/Kohtutaituri%20seaduse%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> [Kasutatud 26.03.2017]

Lepik, G., Torga, M. 2013. *Hagi tagamine ja esialgne õiguskaitse tsiviilasjades: rahvusvaheline mõõde*. Tallinn: Juridica, nr 10, lk 742-751.

Lindfors, H. 2012. *Cross-border Enforcement in the European Framework*. Scandinavian Studies in Law, pp. 347-358.

Maksukorralduse seadus (2017).

Merusk, K., 1997. *Administratsiooni diskretsioon ja selle kohtulik kontroll*. Tallinn: Kirjastus Juura.

Merusk, K., 2000. *Avalike ülesannete eraõiguslikele isikutele üleandmise piirid*. Tallinn: Juridica, nr 8, lk 499-507.

Pavlovskaja, I., Sein, K. 2014. *Pangakontode arestimine pangakontode Euroopa arestimismääruse menetluses*. Tallinn: Juridica, nr 7, lk 550-560

Riigikohtu otsus 02.02.2005, nr 3-2-1-157-04

Riigikohtu otsus 16.10.2002, nr 3-2-1-119-02

Riigikohtu otsus 22.06.2007, nr 3-1-1-22-07

Riigikohtu otsus 24.12.2002, nr 3-4-1-10-02

Riigikohtu otsus 28.09.2011, nr 3-2-1-69-11

Riigivastutuse seadus (2017).

Saar, I., Randlane, K., Guldenkoh, M., Silberg, U., Elling, T. 2016. *Riiginõuete sissenõudmise efektiivsus Eestis*. Sisekaitseakadeemia, lk 192-193.

Torga, M. 2014. *Brüsseli I (uuesti sõnastatud) määrus: kas põhjalik muutus Eesti rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses?* Tallinn: Juridica, nr 4, lk 304-312

Torga, M. 2014. *Välisriigis toimuva tsiviilkohtumenetluse mõju Eesti tsiviilkohtumenetlusele*. Tallinn: Juridica, nr 9, lk 680-689.

Torga, M. 2015. *Välisriigi kohtulahendite ja muude täitedokumentide tunnustamine, täidetavaks tunnistamine ja täitmine Eestis*. Tallinn: Juridica, nr 1, lk 55-65

Tsiviilkohtumenetluse seadustik (2017).

Tsiviilseadustiku üldosa seadus (2017).

Täitemenetluse seadustik (2017).